

MŰHELY

MÉSZÁROS KÁLMÁN – CSÁKVÁRI KRISTÓF*

Báró Károlyi Sándor itineráriuma, 1703–1711

I. rész: 1703

Az itinerárium a történelemtudomány sajátos műfaja, lényegében minden biográfia nélkülözhetetlen előtanulmánya. Nem írható meg egyetlen életrajz sem kellő alapaossággal, ha nem ismerjük időrendben az adott személy tartózkodási helyeit, de az események pontos tisztázásához is elengedhetetlen a főszereplők utazásainak, táborozásainak ismerete. Már a kora újkor embere számára is fontos volt egy-egy diplomáciai utazás, hadjárat naplószerű megörökítése, és az uralkodói udvarokban is viszonylag korán kialakult a hivatalból vezetett (részben audienciális jellegű) napló műfaja. Vitathatatlan tehát, hogy legalább az uralkodók, főtisztviselők, diplomaták és hadvezérek esetében ismernünk kellene tartózkodásaik, utazásaik, táborozásaik pontos kataszterét. Ennek felismerése a magyar történettudományban is megtörtént, és már a XIX. században jelentős eredmények születtek e téren is, újabban pedig a közép- és kora újkor időszakából is fontos eredmények váltak közkinccsé, olykor a világhálón is minden érdeklődő számára elérhetővé.¹ Az ilyen jellegű segédletek nem csupán a történész kutatók számára nyújtanak jelentős háttéranyagot egy adott személy térben és időben való gyors elhelyezéséhez vagy újonnan előkerülő forrás ilyen szempontú ellenőrzéséhez, hitelességének vizsgálatához, hanem a helytörténeti kutatásokhoz is. Mindezen túl az emlékhelyek kapcsán a tudomány és a társadalom kapcsolatát, a történelmi kutatások társadalmi beágyazódását, lényegében a manapság gyakran emlegetett hasznosság elvét is szolgáltni tudják, hiszen egy-egy történelmi személyiség kapcsolata egy adott településsel a lokálpatriotizmus erősödése mellett akár turisztikai jelentőséget is nyerhet. Bizonyosan nagy szolgálatot tesz tehát a tudománynak és az érdeklődőknek is, aki itineráriumok összeállítására adja a fejét.

Az idei Rákóczi-év kapcsán magának a fejedelemnek az utazásait is érdemes lenne revízió alá venni, hiszen e téren immár 65 éve nem történt előrelépés. Utoljára Esze Tamás állította össze a fejedelem „tartózkodási és táborhelyeit” a Hadtörténelmi Intézet minta-

* Az itineráriumot összeállította Mészáros Kálmán, a térképázlatokat készítette Csákvári Kristóf.

¹ A téma legjelentősebb összefoglalását, historiográfiai áttekintését és módszertani útmutatóját adja: Horváth 2011. – A kötet alapján a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának munkatársai a tavalyi Mátyás-emlékvé alkalmából térképes, digitális adatbázisban állították össze Mátyás és Beatrix itineráriumát „Merre járt Mátyás király?” címmel: matyaskiraly.mnl.gov.hu/index.php (A letöltés időpontja: 2019. október 21.) – A kora újkori főúri itineráriumok közül is jelentős példát említhetünk: Nádasdy III. Ferenc országbíró itineráriuma. Összeállították a Nádasdy-kutatócsoport tagjai: *Buzási Enikő, Király Péter, Kiss Erika, Toma Katalin és Viskolcz Noémi*. Kiegészítette: *Martí Tibor*. Lásd a 2008–2012 között végzett OTKA-kutatás (A mecénás Nádasdy Ferenc az arisztokrata udvari kultúra formái a 17. századi Magyarországon) témánkhoz kapcsolódó eredményeit a világhálón: nadasdy.barokkudvar.hu/site/?q=itinerarium_lista. (Az utolsó frissítés 2014. április 16-i dátummal szerepel, a letöltés időpontja: 2019. október 21.)

szerű forráskiadványának apparátusában, de ő is csupán 1703. június 16. és 1710. december 31. között. Ez a „vázlat”, ahogyan maga Esze Tamás nevezi a ma is haszonnal forgatható összeállítást, feszes elbeszélésben közli II. Rákóczi Ferenc utazásait, lényegében hadjáratait.² Forrásaira csak korlátozottan utal, ezért előbb-utóbb megkerülhetetlen lesz a munka kiegészítése és folytatása.³ Rákóczié mellett azonban tábornokainak itineráriumát is szükséges volna összeállítani, hiszen a nyolcévnyi szakadatlan háborús időszakban minden hadvezér tevékenysége (természetesen a császáriaké is) csak ezek alapján elemezhető és értékelhető kellő alaposággal, gondoljunk akár a menetteljesítmények, akár a személyes jelenlét dokumentálására. A forrásadottságok viszonylag jónak mondhatók, bár elég egyenetlenek is. Bercsényi Miklós főgenerális és Károlyi Sándor levelezése például kellően adatolja Rákóczi két legfőbb támaszának katonai és politikai működését, utazásaik, hadjárataik térbeli és időbeli állomásait. Az alacsonyabb beosztású tábornokoknál azonban korántsem ennyire jó a helyzet: a hírneves Bottyán Jánost már kortársai is úgy jellemezték, hogy „rest az írásban, de szorgos az szolgálatban”,⁴ az ő esetében például nem áll rendelkezésünkre elegendő misszilis anyag.

A témában végzett kutatásaim „melléktermékeként” számos adat gyűlt össze az elmúlt negyedszázad során egy-egy tábornok és brigadéros itineráriumához, amelyek célzott kutatással jelentősen bővíthetők és kiegészíthetők. Közreadásukat folyvást halasztani lehet, hiszen az ilyen jellegű munka befejezhetetlen. E. Kovács Péter szavaival élve „az itinerárium kétarcú műfaj. Biztos siker, hiszen mindenki hivatkozni fog rá, de biztos kudarc is, mert mindenkinek lesz egy újabb adata.”⁵ Tegyük hozzá rögvest: az adatok közzétételének másnapján már maga a közreadó is újabb adatokkal fog rendelkezni, feltevé, ha nem szakít a további forráskutatással.

A jelen esztendő nem csupán Rákóczi-év, hanem Károlyi Sándor születésének 350. évfordulója is. (Fájdalom, hogy a kerek évforduló mellett a nemzeti emlékezetpolitika szinte szó nélkül ment el.) Emiatt is szántam rá magamat, hogy a Rákóczi-szabadságharc hiányzó itineráriumainak összeállítását éppen az évvel kezdjem el. Károlyi évről évre naplójegyzeteket vezetett kalendáriumaiában, amelyek közül a szabadságharc időszakából csupán az 1703., az 1706. és az 1707. évek vannak meg, bár a legutóbbi a végén csonka: november 14-től nem tartalmaz bejegyzést. Levelezéséből – a feleségéhez írottak teljes egészükben és a fejedelemhez szólók is – szép számban jelentek meg nyomtatásban. Egyéb levelei és iratai közül is sok látott napvilágot különböző tematikus forráskiadványokban. Ezekon kívül több ezer hozzá intézett levél maradt ránk, amelyek számtalan adatot tartalmaznak Károlyi tartózkodási helyeire, hiszen egy-egy válaszban gyakran nyugtázták a címzett ekkor és ekkor, itt és itt kelt levelének vételét, s ezáltal olyan Károlyi-misszilisek keltezési adatait is hasznosíthatjuk, amelyek vagy nem maradtak fenn korunkig, vagy egyelőre lappanganak. Ezeket további iratokkal, kortárs naplók, emlékiratok

² Esze 1955. 550–556. o.

³ Oláh Tamás összeállított ugyan egy helynévtárat (II. Rákóczi Ferenc tartózkodási helyeinek jegyzéke és térképi megjelenítése), amelynek fő erénye, hogy a fejedelem egész életútjára kiterjedően adja meg a tartózkodási helyeket, de dátumok és források nélkül az itineráriumot nem pótolhatja. Az egyébként jól használható térképes összeállítás elérhető a Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltárának honlapján: www.bazleveltar.hu/news.php?extend.58.3 (A letöltés időpontja: 2019. október 21.).

⁴ Károlyi Sándor levele a fejedelemhez. Szolnoki tábor, 1705. október 2. este 10 óra AR I/IX. 249. o.

⁵ E. Kovács 2011. 112. o.

adataival egészíthetjük ki, lényegében a témához hasznosítható forrásanyag teljes feltérképezését tűzve ki célul.

Módszertanilag célravezetőnek tűnt, ha nem csupán dátumok és helyszínek adathalmazát adjuk pontos hivatkozásokkal, hanem jól követhető, időrendben tagolt elbeszélő szöveggel is segítjük az adatok értelmezését. Hónapról hónapra haladva, s azon belül az események menetéhez igazodó, rövidebb időszakokra bontva közöljük Károlyi tevékenységét és a vonatkozó források jelzeteit, olykor kritikai észrevételekkel együtt. Az itineráriumot részletes térképvázlatok szemléltetik, a lokális adatgyűjtést pedig betűrendes helynévmutató teszi könnyebbé. Egyelőre az 1703. év adatait adjuk közre, abban bízva, hogy hamarosan jelentkezhethünk a folytatással.

*

1703. január

I. 1–14.: *Olcsva (és Olcsvaapáti?)*; 3.: *Fehérgyarmat*

Károlyit az új esztendő olcsvai kúriájában érte. Olcsva és Apáti (ma Olcsva és Olcsvaapáti) falvakat a Szamos választja el egymástól, mindkettő ősi Károlyi-birtok volt, a korban közös igazgatás alatt állt. Nem mindig egyértelmű, hogy a két településrész közül melyik értendő, mindkét falurészben volt ugyanis lakó-, ill. gazdasági épülete a családnak, s huzamos tartózkodás idején mindkét településrészen meg kellett fordulniuk. Károlyi gyermek- és ifjúkorában az apáti részen állt az udvarház (maga Károlyi is itt született), de 1700-ban az olcsvai részen emelt új épületet, amelyet később tovább bővített, s ettől kezdve itt volt a család elsődleges lakóépülete, az apáti ház inkább gazdasági célokra szolgálhatott. Január első két hetében csupán egy alkalommal távozott hazulról Károlyi: 3-án részt vett Szatmár vármegye közgyűlésén, Fehérgyarmaton. 6-án, vízkereszt ünnepén megszenteltette olcsvai házát. 9-én Olcsván volt Károlyi elsőszülött, beteges (ez alkalommal is betegeskedő) László fiának beiktatása a szatmári főispánságba, a beiktatást Csáky István gróf végezte.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 127–128. o. – A rezidenciaközpont Apátiból Olcsvára való áthelyezésére lásd: *Pásztor* 1945. 110. o.

I. 14–26.: *Nyirbakta*

Január 14-én Károlyi átment baktai udvarházába. 16-án ide érkezett hozzá komája, Melith Pál, 18-án a felesége, Barkóczy Krisztina, 19-én pedig nővére, Perényi Pálné Károlyi Zsuzsanna is.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 128. o.

I. 26–29.: *Nyirtass*; 29–30.: *Levelek*; 30–31.: *Gégény*

Január 26-án Károlyi Melith Pállal együtt Nyirtassra ment, ahol a 27-ét halászással töltötték („gyalmaztunk”). 29-én Levelekre ment át vendégségbe Ramocsaházy Györgyhöz, s onnan másnap Gégénybe, ahol 30-án és 31-én is halászott „az demecseri tókon”.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 128–129. o. – Levelekre a naptári jegyzetek kiadott szövege szerint „Ranoczi uramhoz” rándult át, de ez olvasati hiba „Ramocza uram” helyett. A Károlyival szoros kapcsolatban álló Ramocsaházy György Leveleken élt, az 1707. évi szabolcsi dikális összeírás rajta kívül nem is említ más nemes embert a faluban: MNL SzSzBML IV. A. 1. b. 1705. [!] Fasc. 6. No. 164. pag. 47.

1703. február

II. 1.: *Gégény*; 1–2.: *Nyírtass*

Február 1-jén Károlyi Gégényből ismét Melith Pálhoz ment Nyírtassra, ahol 2-án Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepét is megtartották.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 129. o.

II. 2–5.: *Nyírbakta*; 5–6.: *Gebe*

Nyírtassról február 2-án Károlyi baktai házához ment, ahonnan 5-én elindult Nagykároly felé, útközben a 6-ára virradó éjjelt Gebén töltötte.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 129. o.

II. 6–15.: *Nagykároly*; 15–17.: *Nagymajtény*; 17–28.: *Nagykároly*; 26.: *Nagymajtény és Csengerbagos*

Február 6-án Károlyi Melith Pál kíséretében érkezett Nagykárolyba. A 9-ét vadászattal töltötte. 15-én átment a Rákóczitól zálogba vett Majtényba, ahonnan 17-én vadászva tért vissza. Károlyból a hó folyamán csak 26-án távozott Majtényon át Csengerbagosra, a megyegyűlésre, de még aznap haza is tért. Két nővére is ellátogatott ekkor Nagykárolyba: Perényi Pálné Károlyi Zsuzsanna 24-én, Perényi Jánosné Károlyi Krisztina pedig 28-án.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 129–131. o.

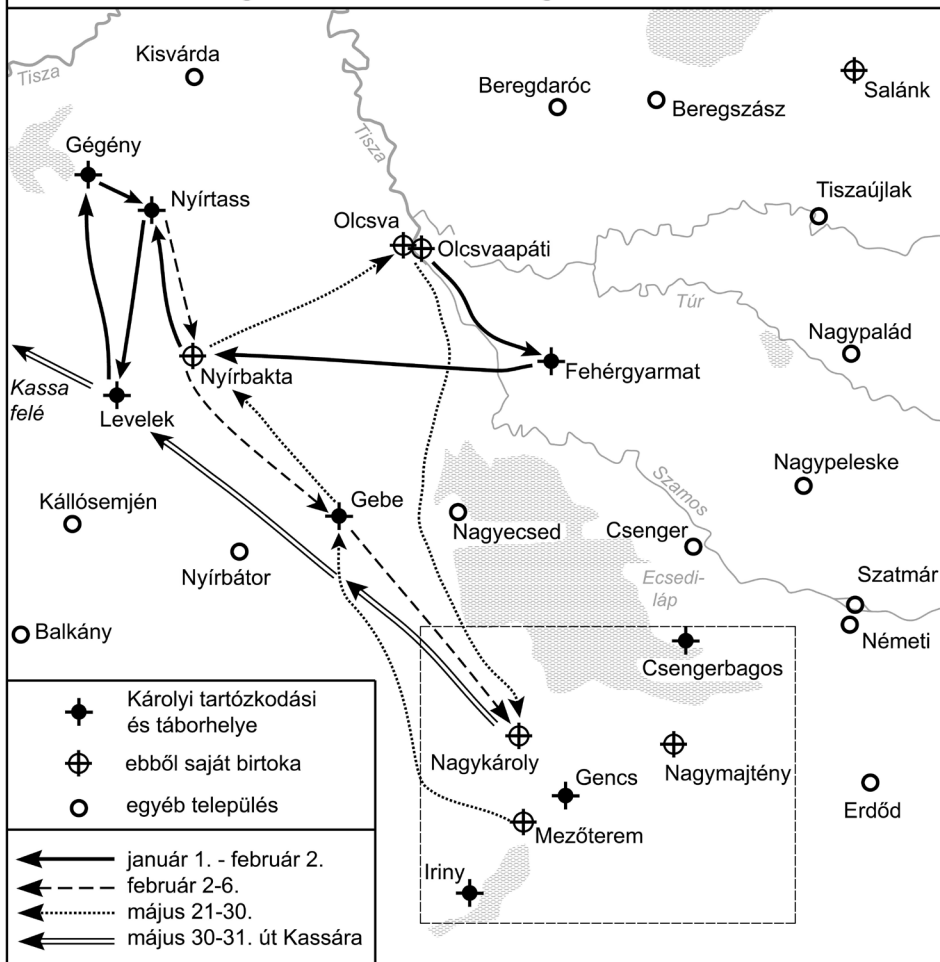
1703. március

III. 1–20.: *Nagykároly*; 9.: *Gencs*; 20–21.: *Nagymajtény*; 21–31.: *Nagykároly*

Szinte az egész márciusot Károlyban töltötte, ahol 5-én reggel 4–5 óra között kisfia született, akit 8-án Mihály névre kereszteltetett. 9-én halászni volt a „gencsi tón”. 20-án átment Majtényba, másnap halászott és visszatért Nagykárolyba. 27-én vadászni volt. 11-éig Károlyban maradt Perényi Jánosné Károlyi Krisztina is, 12-én pedig megérkezett az ő veje, Serédy Gáspár. Károlyi szükszavú naplójában nincs pontosan rögzítve, de nyilván huzamos idő óta a lánya mellett tartózkodott Károlyi anyósa, Barkóczy Györgyné Koháry Judit is, akinek csak március 19-ei távozását említi.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 131–132. o.

Károlyi tevékenysége 1703. január 1. - május 31. között

A KERETES RÉSZ IDŐTARTAMA > 1703. február 6. - május 21.

II.6-15. Nagykároly > II.15-17. Nagymajtény > II.17. Nagykároly

II.26. Nagymajtényon át Csegerbagosra és vissza Nagykárolyba

III.1-9. Nagykároly > III.9. Gencs - Nagykároly > III.20. Nagymajtényba, majd 21-én vissza

IV.1-14. Nagykároly > 14-én Mezőteremre és Nagymajtényba, majd 15-én vissza Nagykárolyba

V.1-2. Nagykároly > 3-án Mezőteremre és Irinyen át vissza > 4-én Mezőterem és vissza

1703. április

IV. 1–14.: *Nagykároly*; 14–15.: *Mezőterem, Nagymajtény*; 15–30.: *Nagykároly*

Az áprilist is Nagykárolyban töltötte, főként a húsvéti ünnepekkel, amelyre számos katolikus rokon és ismerős is ellátogatott hozzá. 13-án Barkóczy Krisztina Apátiba távozott László fia látogatására, ahonnan Koháry Judittal együtt 17-én tért vissza Nagykárolyba. Közben Károlyi Sándor 14-én átment Teremre és onnan Majtényba, halázzattal, vadászattal töltve a napot, de már másnap hazatért. Ekkori nagykárolyi tartózkodásának máig fennálló emléke maradt: április 21-én fogatott ugyanis hozzá a lyukashalmi kápolna építéséhez, és 26-án helyeztette el annak alapkövét. (Ezzel a karlócai béke kapcsán még 1699-ben tett fogadalmának megvalósítását indította el: a kápolnát ugyanis a török kiűzése iránti hálaadásképpen a Szentháromság tiszteletére emeltette.)

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 133–135. o. – Bár Károlyi önéletírásában 1700-ra teszi a kápolna alapkövetételét (*Pásztor* 1945. 109. o.), az 1703. évi naptári jegyzeteit kell hitelesebbnek tartanunk.

A lyukashalmi kápolna 2019-ben (Fotó: Hágó Nándor)

1703. május

V. 1–2.: *Nagykároly*; 2.: *Mezőterem*; 2–3.: *Iriny*; 3–21.: *Nagykároly*; 4.: *Mezőterem*

Károlyi továbbra is Nagykárolyban maradt, egészen május 21-éig. Közben csak rövid kiruccanásokat tett: 2-án Teremre ment át a tavat kitisztíttatni, aznap éjjel Irinyben halt,

s 3-án visszatért Károlyba. Másnap, 4-én újra átrándult Teremre az ottani méneshez, de már aznap hazatért. 5-én vadászni, 10-én nyulászni volt.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 136–137. o. – Május 4-én Károlyban adta ki a kurucok üldözését elrendelő főispáni rendeletét: *Sípos* 2006. 69. o. (No. 20.) – Ugyancsak Károlyban kelt 18-ai levele Georg Marcus Helffensdorffer és Johann Josef Schoder tiszaujlaki sótisztékhez: MNL OL P 398. No. 35 382. – 16-án Montecuccoli ezredeshez is írt egy levelet, ezt azonban csak Montecuccoli két nappal később, Debrecenben kelt válaszából ismerjük: *Sípos* 2006. 71. o. (No. 23.)

V. 21.: *Gebe*; 21–22.: *Nyírbakta*; 22–23.: *Olcsva*; 24–30.: *Nagykároly*; 31.: *Kassa*

Május 21-én vadászva Gebére ment, majd éjszakára Nyírbaktára. 22-én indult is tovább Olcsvára, ahonnan azonban a tiszaháti felkelés kitörésének hírére 23-án azonnal visszaindult (23–24-e éjjelét nem tudjuk, hol töltötte, vélhetően Baktán), s 24-én hazaért Nagykarolyba. A Szatmár megyébe is beszivárgó kurucok ellen 29-ére nemesi felkelést hívott össze, s 30-án Kassára indult Nigrelli táborszernagyhoz. Ismét nem tudjuk, útközben hol szállt meg, de másnap, 31-én megérkezett Kassára.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 137. o. – Május 25-én és 27-én Nagykarolyból, 31-én pedig Kassáról anyósának bátyjához, Koháry Istvánhoz írott levelei: *Sípos* 2006. 75–78. és 84–85. o. (No. 29., 32. és 39.)

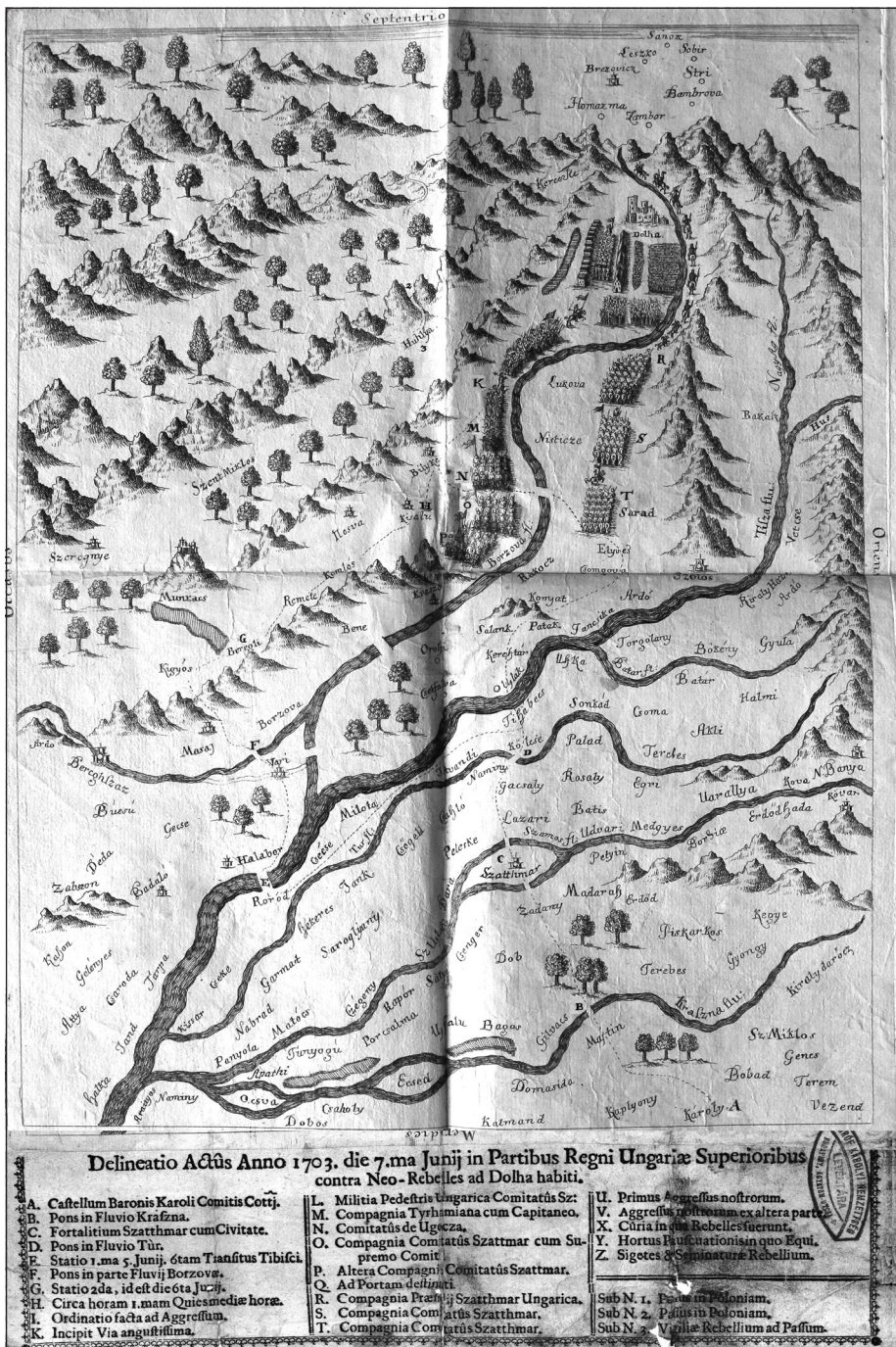
1703. június

VI. 1.: *Kassa*; 1–2.: ???; 2–4.: *Nagykaroly*; 4–5.: *Szatmársadány*; 5.: *Szatmár, Kölcse*; 5–6.: *Tiszakóród*; 6.: *Vári*; 6–7.: *Nagybereg*

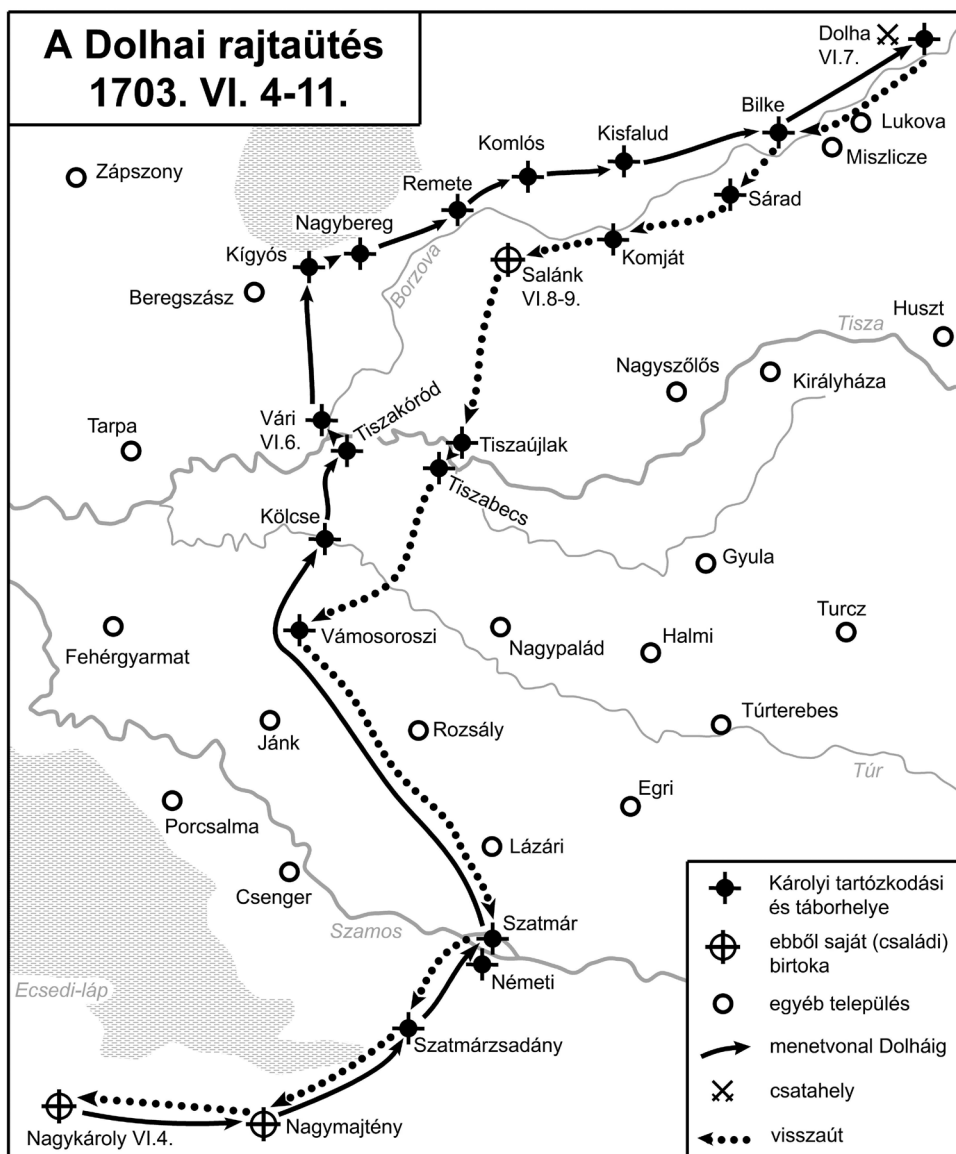
Károlyi június 1-jén indult haza, nem tudjuk, hol éjszakázott, de már 2-án megérkezett Nagykarolyba. Lázás készülődés után 4-én délután megindult Szatmárra. Hadjáratáról nem csupán írott források, hanem Károlyi által részben madártávlati ábrázolásmóddal készített térkép is rendelkezésünkre áll, s ez alapján nem csak főbb állomáshelyeit, de pontos útvonalát is ismerjük.⁶ [Majténynál átkelt a Krasznán], s az éjjelt a Szatmársadányi réten töltötte, 5-én megérkezett Szatmárra, ahol Csáky Istvánnal és Löwenburg császári parancsnokkal egyeztetett, majd indult is tovább a Tiszakóródnál gyülekező nemesi felkelőkhez. Útja során érintette Kölcset, [ahol átkelt a Túron]. Az éjjelt Kóródon töltötte, 6-án hajnali 3 órakor szemlét tartott, majd 520 fős seregével átkelt a Tiszán. Vári fölött átkelt a Borzsán [és Kígyóson át] Nagyberegig nyomult, ahol éjszakára tábort ütött.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 138. o. – Jelentése I. Lipóthoz, 14–17. pont: *Waltherr* 1874. 323–325. o. és innen újraközölve: RTÜ I. 93–94. o. – Június 2-án Nagykarolyból kelt levele Krucsay Mártonhoz és Váratkay Istvánhoz: *Zimmermann* 1909. 137–138. o. (No. 9–10.) 3-án ugyancsak Károlyban vett fel 500 magyar forintot Szatthmáry Bencze Sámueltól és feleségétől, Gersenyi Erzsébettől, lásd a hitelügyletről írott elismervényt: MNL OL P 392. Lad. 47. No. 125. (az adatért Sípos Ferencnek tartozom

⁶ A csupán erről a térképről leolvasható adatokat a továbbiakban szögletes zárójelben közöljük.

Károlyi hadjáratának egykorú madártávlati térképrajza (rézmetszet, digitális rekonstrukció két hiányos példány alapján: Csákvári Kristóf)

köszönettel) – 5-én Kölcseről írt Szabolcs vármegyének: *Sípos* 2011. 36–37. o. (No. 53.) – Ugyancsak 5-én Kölcseről és 6-án Kóródról Löwenburgnak is írt, de ezeket csak a szatmári parancsnok válaszeveleiből ismerjük: Szatmár, június 6. és 7. du. 4 óra: uo. 39–42. o. (No. 56. és 58.) – Ugyancsak a válaszból ismerjük 5-én (hely nélkül) Auersperg munkácsi parancsnokhoz és szintén 5-én Kóródról Orosz György beregi alispánhoz írt leveleit: mindkét válasz Munkácson kelt, 1703. június 7-én. Uo. 42–44. o. (No. 59–60.) – Károlyi említett térképázlatát három példányban ismerjük, *A*): MNL OL P 396. 1. Ser. I. No. 9480. (rézmetszet nyomtatott jelmagyarázattal, melynek betűjelzéseit utólag vezették rá

a metszetre, a papír a hajtások mentén sérült, kissé szakadozott, jobb felső sarkán éppen a Dolha környéki rész hiányzik); *B*): Uo. P 396. 24. 1. tétel (előbbi tollrajzos másolata a jelmagyarázattal együtt, a jobb felső sarkán az imént jelzettnél kisebb hiánnyal), hasonló közlése: *Galavics* 1980. 480. o. utáni, 2. sz. képmelléklet; *C*): OSzK Kt. Fol. Hung. 1389. Fasc. 2a. fol. 37. (teljesen ép rézmetszet, de az *A*) és *B*) példányon lévő jelmagyarázat nélkül), innen hasonmásban közölve: *Esze* 1952. 12. o. és *Galavics* 1980. 480. o. utáni, 1. sz. képmelléklet. – NB. Az *A*) példány alapján korrigálnunk kell *Galavics* hipotézisét (uo. 466–467. o.), mely szerint a *C*) metszet a *B*) tollrajz alapján készült. Valójában a *B*) tollrajz készülhetett az *A*) metszet alapján, valószínűleg éppen annak sérülése miatt. Úgy tűnik, hogy a másolat elkészülte után az *A*) példány tovább rongálódott. *Galavics* Gézának abban természetesen igaza van, hogy a metszet bizonyára Károlyi rajza alapján készült, de a metszet előképeként szolgáló rajz nem maradt fenn. Károlyi azonban később, már kuruc tábornokként is mellékelt helyszínrajzokat a jelentéseihez.

VI. 7.: *Dolha*

Június 7-én, Úrnapján, reggel 3-kor Nagyberegről megindulva, [Alsó- és Felsőremetén, Komlóson át] délután egy órakor [Beregkiszfaludig jutott, ahol] egy rövid, mindössze félórás pihenőt tartott, majd folytatta útját Dolha felé. [Bilkénél csapatait kétfelé választva, a Borzsa két partján haladt a hegyszorosban], s délután 4–5 óra között érkezett Dolhához, ahol az előzetes kémjelentéseknek megfelelően a felkelők tanyáztak. Károlyi a vigyázatlan kurucokat megverte, szétugrasztotta, gazdag zsákmányt, diadaljeleket, 65 lovat és 20 foglyot ejtett. Károlyi szerint 150-en, egy császári kapitány szerint viszont csak 50-en maradtak a harcmezőn, de a halottakat még napok múlva sem lehetett pontosan számba venni, miközben Károlyi a saját veszteségét csupán egy halottban és 4 sebesültben határozta meg.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 138. o. – *Pásztor* 1945. 115. o. – Jelentése I. Lipóthoz, 18–19. pont: *Waltherr* 1874. 325–326. o. és innen újraközölve: RTü I. 94–95. o. Az előzőleg említett térképmetszet egyik példányán Károlyi szaggatott vonallal jelölte útvonalát, és betűjelzésekkel ábrázolta a főbb állomáshelyeket, átkelőket, csapatainak tagolását, ezek az adatok jól egészítik ki az iratokból és az elbeszélő forrásokból.

VI. 7–8.: *Bilke*; 8–9.: *Salánk*; 9–10.: *Vámosoroszi*; 10.: *Szatmár*; 10–11.: *Nagymajtény*

Károlyi a dolhai ütközet után, este 10 órára Bilkére húzódott vissza. Mivel sehol sem kapott szekereket elcsigázott seregének szállítására, másnap [az Ölyvös–Nagycsongva–Magyarkomját útvonalon] anyósa birtokára vonult Salánkra. Onnan 9-én [Tiszakeresztúr, Tiszajútlak, Tiszabecs és Kölse érintésével] a Szatmár vármegyei Orosziba szállíttatta katonáit.⁷ Innen 10-én szép rendben, ágyúszó mellett vonult be Szatmárra. Itt azonban összeveszett Löwenburg parancsnokkal, aki átvette a rabokat, és érezhető volt, hogy Károlyi ellen is terhelő vallomásokot remél tőlük. Károlyi feldúltan és sietve távozott, s az éjjelt Majtényban töltve, másnap folytatta útját hazafelé.

⁷ A közelben található a beregi Sárososzi is, de Károlyi megnevezte Szatmár megyét, és az útvonal logikája is azt diktálja, hogy Vámososziról van szó, noha ezt a települést Károlyi végül nem tüntette fel a hadjáratról készült térképen.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 138. o. – *Pásztor* 1945. 115–116. o. – Jelentése I. Lipóthoz, 19–20. pont: *Waltherr* 1874. 326. o. és innen újraközölve: RTü I. 95. o. – 8-án (véltetően még Bilkéről) Auersperg munkácsi parancsnokot is tájékoztatta a győzelemről, ezt a levélét azonban csak a másnapi válasz utalásából ismerjük: *Sípos* 2011. 49–50. o. (No. 66.) – Majtényból sietős távozásáról még 10-én levélben tájékoztatta Löwenburgot, és valószínűleg ugyanakkor (esetleg 11-én) Csáky István grófot is, aki igyekezett a szatmári főispánt és a várparancsnokot összehétközíteni. Mindkét levélről csak a válaszokból tudunk: Löwenburgé 11-én, Csákyé 12-én kelt Szatmárban: *Sípos* 2011. 54–57. o. (No. 70. és 72.)

VI. 11–14.: *Nagykároly*; 15.: *Hernádsadány*; 16.: *Kassa*

Károlyi 11-én hazaért Nagykarolyba, ahová szintén ünnepélyes ágyúdörgés közepette vonult be. 12-én nyílt levélben hirdetett közkegyelmet a hazatérő felkelőknek. Löwenburg engesztelésképpen utána küldte a foglyokat is, de Károlyi komolyabb elégtételt kívánt, ezért és saját szerepének tisztázása végett 14-én postakocsin Kassára indult. Útjának csak 15-ei hernádsadányi állomását ismerjük. Kassára 16-án érkezett, Nigrelli azonnal fogadta, és Károlyi panaszára írt Löwenburgnak, hogy kövesse meg a sértésért. Ugyanakkor azt tanácsolta, hogy Károlyi a diadaljeleket személyesen vigye fel Bécsbe, és ott tegyen további lépéseket a saját érdekében, illetve a felkelés által érintett megyék adókedvezménye ügyében.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 138–139. o. – *Pásztor* 1945. 116. o. – Jelentése I. Lipóthoz, 20–23. pont: *Waltherr* 1874. 326–327. o. és innen újraközölve: RTü I. 95–96. o. (NB. itt úgy fogalmaz, mintha csak 17-én indult volna otthonról!) – A 12-ei pápens legújabb kiadása: *Sípos* 2011. 57–58. o. (No. 73.) – Károlyi hazatérése után (nyilván még 11-én) újabb levelet írt Csáky Istvánnak, de ezt is csupán Csáky imént idézett 12-ei válaszából ismerjük: *Sípos* 2011. 56–57. o. (No. 72.)

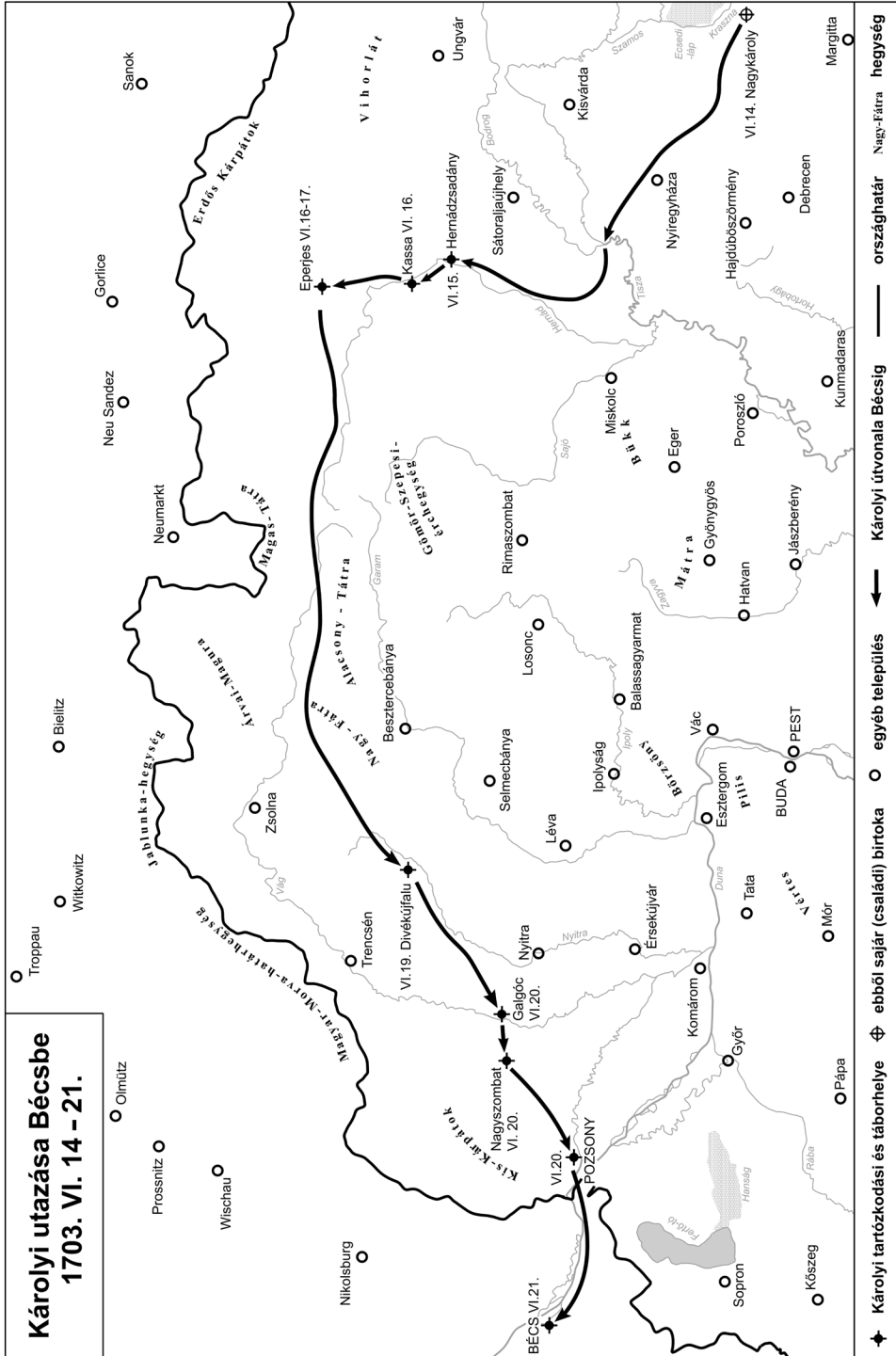
VI. 16–17.: *Eperjes*; 19.: *Divékújfalú*; 20.: *Galgóc, Nagyszombat*; 20–21.: *Pozsony*

Károlyi még 16-án továbbment Eperjesre, ahol Klobusiczky Ferenc személynökkel tárgyalt. 17-én Bécsbe indult, útjának állomásai közül Divékújfalut, Galgócot, Nagyszombatot és Pozsonyt ismerjük. 19-én Divékújfaluban nővére, özv. Újfalussy Andrásné Károlyi Éva, 20-án Galgócon Forgách Simon, Nagyszombatban pedig a jezsuiták voltak vendéglátói. Innen Illésházy Miklóssal még aznap este indult Pozsonyba, ahol az éjszakát töltötték.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 139. o. – *Pásztor* 1945. 116. o.

VI. 21–30.: *Bécs*

Károlyi 21-én [reggel] 8 órakor érkezett a császárvárosba. Még aznap fogadta Kollonich bíboros és Mansfeld herceg, az Udvari Haditanács elnöke. A továbbiakban is számos fontos birodalmi és magyar főtisztviselő, 29-én pedig az uralkodó is fogadta. 30-án részt vett a Mansfeldet váltó Savoyai Eugén herceg beiktatásán. Közben terjedelmes, latin nyelvű emlékiratot szerkesztett az udvar számára a felkelés előzményeiről és lefolyásáról, valamint a zavargások lecsillapítására vonatkozó javaslatairól. (A memoriale

címében 24-ei kezdő dátum szerepel, de naplójegyzetei szerint 25-én fogott hozzá „az informatiókhoz, kiket három nap mind” íratott, s bizonyára a 29-i audiencián nyújtotta be. Ennek az emlékiratnak az előzménye magyar nyelven készült, melyet Károlyi 23-án átadott Pálffy Miklósnak, s az ő tanácsára fordíttatta latinra az uralkodó és külön-külön a miniszterek számára.)

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 139–140. o. – *Pásztor* 1945. 116–117. o. – Az udvarhoz benyújtott, fentebb már többször idézett emlékiratot lásd Károlyinak Pulyai János Szatmári békesség c. műve elé írt, az 1703. évi eseményekről készült összefoglalójában: MNL OL P 396. I. Ser. IV. No. 11 630. pag. 1–17. Magyar fordításban közli: *Waltherr* 1874. 312–330. o., ebből újraközölt részletek: RTü I. 88–99. o. (A Pálffy Miklóshoz és a bécsi miniszterekhez benyújtott emlékiratok közül eddig egyetlen példány sem került elő.) Ugyancsak a jelentés részét képezte a dolhai ütközet kapcsán már említett térképrajz vagy annak előképe, a három ismert példány leírását lásd fentebb, a június első napjaihoz fűzött megjegyzéseknél.

1703. július

VII. 1–31.: Bécs

Károlyi az egész hónapot Bécsben töltötte, sorra látogatva a főméltóságokat, köztük Savoyai Eugén herceget, Kollonich bíborost, Esterházy Pál nádort, Pálffy Miklós koronaórt, Mattyasovszky László kancellárt, 4-én királyi audiencián vett részt (I. Lipót vagy I. József értendő-e?). A hazáról érkező újabb és újabb aggasztó hírek hatására 9-én, 16-án, 20-án és 27-én újabb emlékiratokat nyújtott be, mellékelve a hozzá írott tudósítások másolatait, illetve latin nyelvű fordításait. (Első, fentebb ismertetett emlékiratára 10-én vette I. Lipót 4-én keltezett válaszát a Haditanács útján.)

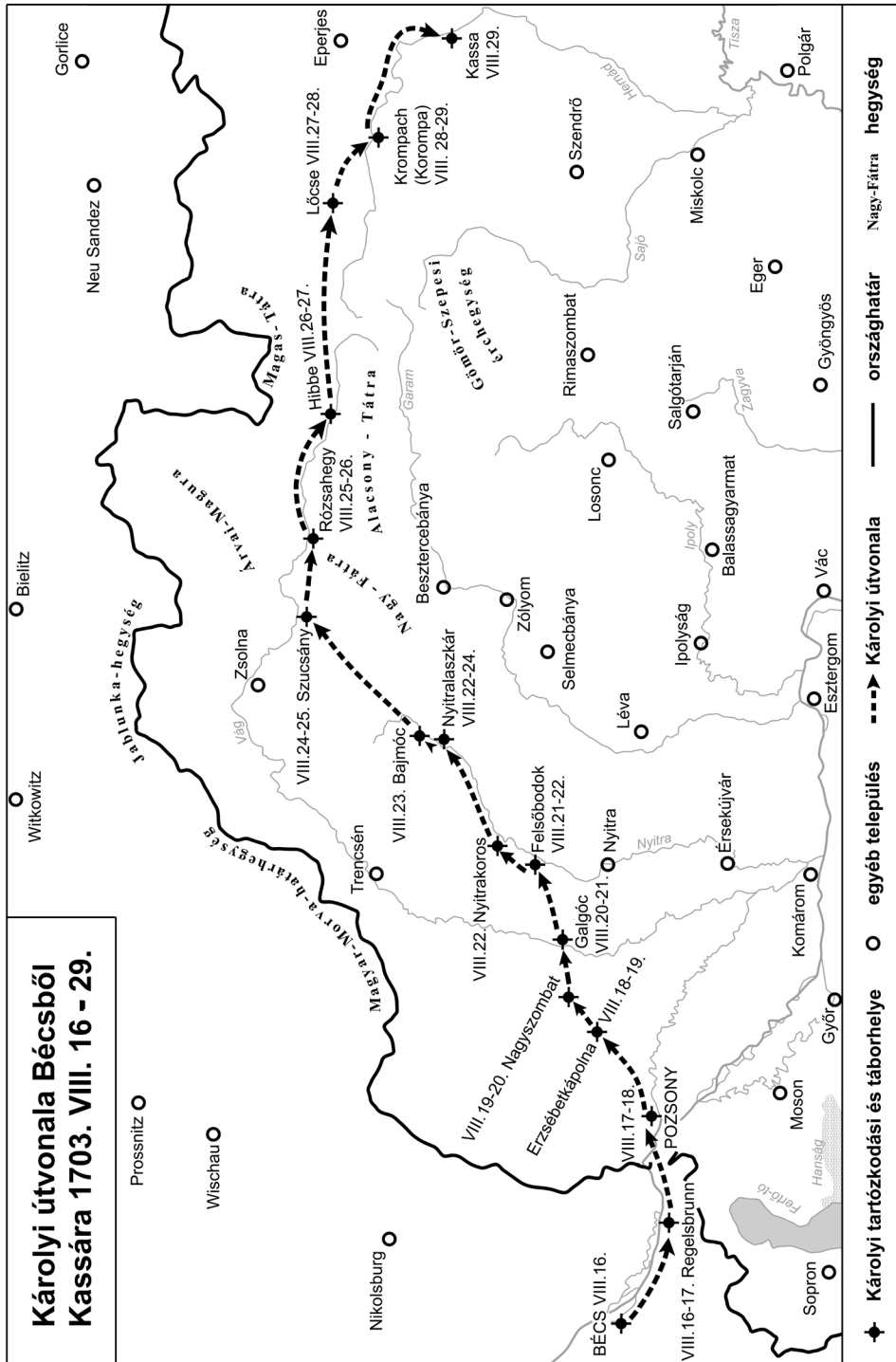
Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 140–142. o. – *Pásztor* 1945. 117–118. o. – *Waltherr* 1874. 396–399. o.

1703. augusztus

VIII. 1–16.: Bécs; 16–17.: Regelsbrunn; 17–18.: Pozsony; 18–19.: Erzsébetkápolna; 19–20.: Nagyszombat

Károlyi augusztus 16-áig maradt Bécsben, mindhiába várva a kedvező válaszra. (Az idő előrehaladtával Rákóczi érkezése és a szabadságharc kibontakozása után küldetése egyébként sem tölthette be célját.) 6-án elbúcsúzott I. Józseftől, 7-én délután pedig I. Lipóttól, végül azonban csak 16-án indult meg Gombos Imre császári tábornok társaságában. Aznap éjjel Regelsbrunnban („Rigenspurg”), 17-én Pozsonyban, 18-án Kápolnán, 19-én Nagyszombatban szállt meg.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 142–143. o. – *Pásztor* 1945. 118. o. – Károlyinak két Bécsből írt leveléről tudunk, mindkettő augusztus 1-jén kelt. Az egyik id. Barkóczy Ferenchez szól: OSzK Kt. Fol. Hung. 1389. Fasc. 2a. fol. 35–36., idézi *Thaly*,

Bercsényi cs. III. 19. o. (3. jegyz.) és 68–69. o. (2. jegyz.) A másikat Palocsay Györgynek írta, ebből is idéz *Thaly*, uo. 15. o. (1. jegyz.)

VIII. 20–21.: *Galgóc*; 21–22.: *Felsőbodok*; 22.: *Nyitrakoros* (ebéd); 22–24.: *Nyitralaszkár*; 23.: *Bajmóc*; 24–25.: *Szucsány*

Augusztus 20-án minden bizonnyal Galgócon szállt meg Gombos Imrével és Haller Sámuellel (felesége unokanővérének férjével) együtt, bár naplójegyzeteiben csak annyit ír, hogy Forgách Simonnál vendégeskedtek. 21-én Felsőbodokon háltak Berényi Györgynél. 22-én Berényi Péter nyitrakorosi házánál ebédeltek, éjszakára pedig Nyitralaszkáron szálltak meg. 23-án is itt tartózkodhattak, Újfalussy Andrásné Károlyi Éva birtokán, ahonnan átrándultak a bajmóci fürdőbe (esetleg a közeli Divékújfalura is, Károlyi csak ennyit ír naplójában: „Néném asszonyánál mulattunk, feredtünk Bajnóczon”, mindenestre Laszkár és Újfaluy is Újfalussyné birtoka volt). 24-én folytatták útjukat a Turóc vármegyéi Szucsányig, ahol Huszár József alispán házához szálltak.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 143–144. o.

VIII. 25.: átkelés a *Nagy-Fátrán*; 25–26.: *Rózsahegy*; (26.: *Vidafölde?*); 26–27.: *Hibbe*; 27–28.: *Löcse*; 28–29.: *Krompach*; 29–31.: *Kassa*

Augusztus 25-én Szucsányból megindulva és a Nagy-Fátrán átkelve Rózsahegyre („Rosemberg”) érkeztek. Innen másnap Hibbéig mentek, útközben betértek Bohus Ádámmal (valószínűleg Vidaföldre). 27-én Löcsén, 28-án Krompachon („Korompak”) szálltak meg, és 29-én érkeztek Kassára. Nigrelli a túlszűfolt városban nem tudott számára szállást biztosítani, ezért Gombos Imre látta vendégül.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 144. o. – *Pásztor* 1945. o. 118. NB. önéletrésében már pontatlanul emlékezik Kassára való megérkezésére, amelyet szeptember elejére tesz („circa initium septembris”) – *Walther* 1874. 408. o. – Rózsahegy 25-én levelet írt feleségének és Koháry Istvánnak is, az előbbit csak naplójában említi, az utóbbit idézi: *Thaly*, Bercsényi cs. III. 41. o. (1. jegyz.)

1703. szeptember

IX. 1–30.: *Kassa*; 10.: *Enyickei erdő*

Károlyi az egész szeptembert Kassán töltötte, csupán 10-én tudott kirándulni egy kis vadászatra Enyickére. 14-én Gombos Imrétől Klobusiczky Ferenc személynek házához költözött át. Az időt magyar főurakkal (Gombos és Klobusiczky mellett Barkóczy Ferenc, Szent-Ivány László, Kálmánczay István) és császári főtisztekkel (Montecuccoli, Veterani) töltötte. 28-án részt vett a 23-án elhunyt Nigrelli temetésén. Titokos üzenetek révén közben kapcsolatba lépett feleségével és a kurucokkal is, megkezdte átállásának előkészületeit.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 144–146. o. – *Pásztor* 1945. 118. o. – *Walther* 1874. 408. o. – Kassáról írott levelei: 13-án Koháry Istvánhoz, idézi: *Thaly*, Bercsényi cs. III. 41. o. (1. jegyz.) és ugyanaznap Pálffy Miklóshoz: *Walther* 1874. 408–

410. o. (NB. naplójegyzeteiben ezt a levelét 12-ére teszi, és ugyanitt említi, hogy 11-én Kopcsa nevű szolgája által írt a feleségének, majd 24-én is írt Nagykárolyba, ám ezek a levelei nem maradtak fenn.)

1703. október

X. 1–8.: *Kassa*; 8.: *Bárca*; 8–9.: *Korlát*; 9.: *bodrogkeresztúr–tarcali országút*; 9–15.: *Tarcal és Tokaj közötti tábor*; 12.: *Tokaj alatt*

Károlyi október 1-jén kedvező választ kapott Bercsényitől, s bár az egyik üzenetközvetítője feljelentette őt a császári tiszteknél, hogy átállásra készül, azok nem hittek az árulónak. Károlyi 8-án negyedmagával szerencsésen kijutott a városból, Bárcán át aznap Korlátig jutott, s a lakosaitól elhagyott faluban szállt meg. 9-én Bodrogkeresztúr és Tarcal között találkozott a tokaji ostromsáncok megtekintésére induló Bercsényivel, s hozzá csatlakozva a Tarcal és Tokaj közötti kuruc ostromtáborba szállt. Itt tartózkodott 15-éig, közben 12-én Tokaj alá ruccant nézelődni. (Feltűnő, hogy naplójegyzetei szerint csak 13-án küldték utána Kassáról a vármegye hadnagyát, bizonyos Dobosit 18 katonával, akik ekkor már csak bottal üthették a nyomát.)

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 147–148. o. – *Pásztor* 1945. 119. o. NB. önéletírásában hibásan október 12-ére teszi Kassáról való kijövetelét. – *Waltherr* 1874. 411–412. o. – Kassáról kiszökve 8-án mindjárt Bárcáról levelet írt szállásadójának, Klobusiczky Ferencnek, kiadva: *Waltherr* 1874. 410–411. o. és KO V. 33–35. o. (No. XXV)

X. 15–16.: *Tiszalúc*; 16.: *Tiszalök*; 16–17.: *Nyíregyháza*; 17–23.: *Nagykároly*

Október 15-én a fejedelem érkezésének hírére Károlyi Bercsényivel együtt elébe indult, és Tiszalúcánál találkoztak, aznap ott is szálltak táborba. Maga Rákóczi így emlékszik vissza a találkozásra: „A Tisza partján találkoztam Bercsényi gróffal, Károlyi gróffal jött elém...” Másnap Károlyi a fejedelem engedélyével haza indulhatott hónapok óta nem látott családjához. 16-án Tiszalökön át Nyíregyházáig jutott, ahonnan másnap folytatva útját, szerencsésen megérkezett Károlyba. Közel egy hetet töltött otthon, s 23-án Debrecen felé indult.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 148. o. – *Pásztor* 1945. 119–120. o. NB. itt már úgy emlékezik, hogy mindössze két napig időzhetett odahaza – AR III/I. 317. o. – Nagykárolyból keltezett levelei: 17-én Csáky Istvánhoz Szatmárra, idézi: *Thaly*, Bercsényi cs. III. 66–67. o.; 20-án és 22-én a fejedelemhez, kiadva: AR I/I. 51–53. o. (No. 2–3.)

X. 23–24.: *Nyírbátor*; 24–25.: *Nyíregyháza*; 25–26.: *Tokaji tábor*

Debrecen felé tartó útjában Károlyi 23-án vette a fejedelem parancsát, aki Tokajhoz hívta. Azonnal visszafordult, aznap Nyírbátorban, 24-én Nyíregyházán szállt meg, s 25-én érkezett a fejedelem tokaji táborába. Rákóczi a Duna–Tisza közén állomásozó csapatokhoz küldte tábornoki rangban. (Tábornoki kinevezésének csak dátum nélküli fogalmazványát ismerjük, amelyet október 18-i keltezésű kiadványok közé iktattak a fejedelem leveleskönyvébe, amelyet így vélhetően Károlyi távollétében állíthattak ki.) Károlyi 26-án Gencsy Zsigmond katonáival indult Szolnok felé, tehát ekkor kaphatta meg azt a

lovasezredet, amely a szabadságharc végéig Károlyi nevét viselte. (1705-ig állt Gencsy Zsigmond, 1705–1707-ben újbárai Szócs János, 1707–1710-ben Bikk László, végül 1710–1711-ben Pikó Demeter parancsnoksága alatt.)

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 148. o. – *Pásztor* 1945. 120. o. – Tábornoki dekrétuma: *Mészáros* 2006. 120. o. (No. 1.) – Október 25-én (valószínűleg már Rákóczi tokaji táborából) levelet írt feleségének, melyet a debreceni bíró küldött meg számára, de csak az asszony dátum nélküli válaszát ismerjük: Barkóczy lev. I. 26–28. o. (No. 11.)

X. 26–27.: *Tiszalúc*; 27.: *Ónod*; 27–28.: *Mezőcsát*; 28–29.: *Poroszló*; 29–30.: *Átány*; 30–31.: *Jászkisér*; 31.: *Jászsószentgyörgy*

Szolnokig tartó útja során 26-án Tiszalúcnál szállt meg, másnap Ónodon át Mezőcsátig, 28-án innen Poroszlóig, 29-én Átányig, 30-án Jászkisérig jutott, s a hónap utolsó napján ért Jászsószentgyörgyre.

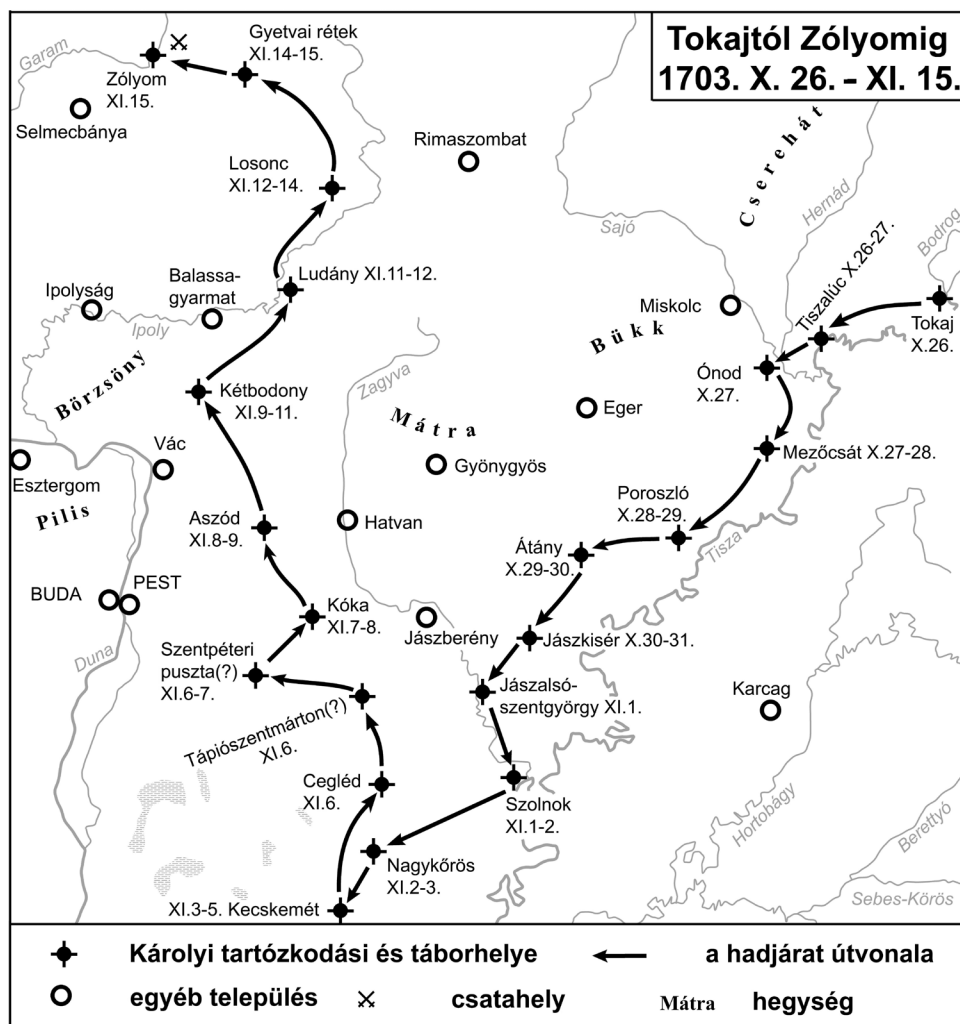
Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 149. o. – *Pásztor* 1945. 120. o. NB. itt csak hozzávetőleges dátummal („circa finem octobris”) utal Tokaj alól való elindulására. – Naplójegyzetei szerint 28-án Csátról pátenseket adott ki, 29-én Átányból levelet írt Bercsényinek és a feleségének, 30-án Kisérről pedig a fejedelemnek és újra Bercsényinek. Ezek egyikét sem ismerjük, csupán Barkóczy Krisztina november 3-ai válaszát Csengerből: Barkóczy lev. I. 29. o. (No. 13.) – 28-án Poroszlóról Szücs János ezereskapitányhoz írt levelet, erről is csupán Szücs október 31-én Kecskeméten kelt válaszából tudunk: *Bánkúti*, Kecskemét I. 14–15. o. (No. 35.)

1703. november

XI. 1.: *Jászsószentgyörgy*; 1–2.: *Szolnok*; 2–3.: *Nagykörös*; 3–5.: *Kecskemét*; 5–6.: *Nagykörös* melletti tábor; 6.: *Cegléd*, *Tápiószentmárton* (?); 6–7.: *Szentpéteri* pusztá; 7–8.: *Kóka*; 8–9.: *Aszód* melletti tábor

Károlyi november 1-jén Jászsószentgyörgyről Szolnokra érkezett, ahol egyesült a már ott állomásozó csapatokkal. 2-án a várórség kezébe adta át a solnoki kocsmát, majd Nagykörsre, onnan pedig 3-án Kecskemétre vonult. Itt 4-én hadiszemlét tartott, és egy Szeged elleni rajtaütésre készült, de 5-én vette a fejedelem parancsát, hogy siessen Léva felé a császári csapatok visszaverésére. Ezért hadaival még aznap visszafordult, éjszakára Nagykörös mellett ütött tábor. 6-án Cegléden (és úgy tűnik, a tápiószentmártoni pusztán) át a „szentpéteri pusztára” (ma Péteri), 7-én Kókához, 8-án Aszód mellé szállt.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 149–150. o. – *Pásztor* 1945. 120. o. – Szolnokról november 1-jén levelet írt Dobozi István debreceni főbírónak, erről azonban csak Dobozi 6-án kelt válaszából tudunk: KO V. 42–43. o. (No. XXXIII.) – A solnoki kocsmá ügyét rendező november 2-ai pátens: MNL OL G 16. I. 2. a. No. 71. (újabb sorszámozás szerint No. 92.) – Károlyi, amint azt gondosan rájegyezte, november 2-án Szolnokon vette kézhez Bercsényi október 29-én hajnalban, Szikszón kelt levelét: RT II. 1–2. o. (No. I.) – Ugyancsak 2-án, de már Nagykörsről levelet írt Hatvani Szabó Máté ezereskapitánynak, amint azt Szabó 6-án Vácszentlászlón kelt válaszából tudhat-

jük: *Bánkúti*, Kecskemét I. 20. o. (No. 42.) – 3-án szintén Kőrösről írt Dobozi Istvánnak, aki november 9-én válaszolt rá: Dobozi lev. 12. o. (No. 4.) – Nagykőrösről a feleségének is írt (2–3-án vagy 5–6-án?), de ezt csak abból tudjuk, hogy Barkóczy Krisztina 13-án Nagykarolyból azt írta férjének, hogy „Kőrösrül írot levelére” már előző nap válaszolt: Barkóczy lev. I. 30. o. (No. 15.) – November 5-én (Kecskemétről vagy a kőrösi táborból) Bercsényinek írt, aki arra 6-án Egerből válaszolt. Bercsényinek ez és egy nappal korábbi, szintén Egerből írt levele is november 7-én, Kókán ért célba, amint azt Károlyi rájuk jegyezte: RT II. 3–5. o. (No. III–IV.) – Károlyi naplójában nem szerepel Tápiószentmárton puszta település, de Füleki Szücs János felderítésre kiküldött vicehadnagya, Szalatnai András november 6-án Tápióbiéskéről („Biczke”) „Szent Márton”-ra címezte Károlyinak szóló jelentését: *Bánkúti*, Pest-Pilis-Solt vm. I. 76–77. o. (No. 46.)

XI. 9–11.: *Kétbodyony*; 11–12.: *Ludány*; 12–14.: *Losonc*; 14–15.: *Gyetvai rétek*; 15.: *Zólyomi ütközet*

November 9-én Károlyi Aszód mellől a nógrádi Bodonyhoz⁸ tette át táborát. Innen csak 11-én ment tovább a Szécsény melletti Ludányhoz. 12-én Losoncnál egyesült Bercsényi hadaival. 14-én átkeltek a fűrészsi szoroson, és a gyetvai réteken éjszakáztak, ugyanott, ahol 12-én még Schlick táborozott. 15-én Zólyom alá érkeztek, ahol sikerült megverniük a Forgách Simon és Koháry István vezette császári csapatokat. (Schlick ekkor Besztercebányán volt.)

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 63., 150. o. – *Pásztor* 1945. 120–121. o. – A zólyomi ütközet feldolgozása: *Markó* 1932. 36–37. o. és *Perjés* 1976. 215–216. o. – Károlyi Bodonyból való továbbindulása előtt 11-én levelet írt a feleségének, amelyre Barkóczy Krisztina 19-én válaszolt: Barkóczy lev. I. 31–32. o. (No. 16.) NB. a levelet közreadó Kovács Ágnes Károlyi naptári jegyzetei és a levél napi kelte alapján úgy vélte, hogy Károlyi ezt a – talán előző napon megírt – levelét már Ludányból küldte meg, de erre a feltételezésre nincs okunk, hiszen Károlyi naplójegyzeteiben a 11-ei dátumnál Ludány szerepel ugyan, de nyilvánvaló, hogy aznap reggel még Bodonyban tartózkodott. – Ismerjük még Károlyi 17-én a „Zólyomnál lévő táborban” keltezett levelét Kecskemét városához, és ugyanazon a napon kiadott nyílparancsát a szökött katonák üldözésére és táborba küldésére: *Hornyik* IV. 258–259. o. (No. 30–31.)

XI. 15–16.: *Nagyszalatna*; 16–20.: „szállottunk hátrább” (de a keltezésekben Zólyomi tábor szerepel); 20–22.: *Garamszentkereszt*; 22–23. éjjel: ???; 23–25.: *Privigyé*; 25–29.: *Bajmóc vára* alatt; 29–30.: *Oszlány*; 30.: *Nagytapolcsány*

Bár a kurucok Zólyom városába is benyomultak, a császáriak sikeresen kiszorították őket, Bercsényi ezért az est leszálltával Zólyomtól távolabb, keletre, Szalatna mellett vert tábor. Másnap Károlyi naplójegyzete szerint a tábor alkalmasabb kialakítása érdekében hátrább szálltak, egy rétre, de a következő napokban, hetekben ő és Bercsényi is általánosan a zólyomi táborból keltezte leveleit. 19-én éjjel Forgách Simon és Koháry István sikeresen kitört a várból, és Schlick után nyomult nyugat felé, csupán egy kisebb helyőrséget hagyva hátra Zólyomban. A kurucok 5000 embert küldtek az üldözésükre, majd Bercsényi 20-án az üldözők élére küldte Károlyit, aki valószínűleg még aznap Garamszentkeresztben állapodott meg. 22-én innen Privigyére indult, ahová valószínűleg csak másnap dél körül érkezett meg. 25-én a Bajmóc vára alatti hóforráshoz szállt. Bercsényi 27-én indult meg Zólyom alól, 28-án egyesült Károlyival, s 29-én együtt indultak tovább Oszlányig, másnap pedig Nagytapolcsányig.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 64–65., 150–151. o.; Rákóczihoz írt sérelmi emlékirata: RTü I. 117. o. – Bercsényi 20-án és 21-én összesen négy levelet írt Károlynak, amelyből egyet Szentkeresztre címez: RT II. 12–17. o. (No. XII–XV.) Ez alapján pontosítottuk Károlyi naplójának adatát garamszentkereszti tartózkodásáról, aki csak a 21-éről

⁸ Bár az egykorú forrásokban egyszerűen Bodony szerepel, nem valószínű, hogy a hevesi Bodonyról, sokkal inkább a nógrádi Alsó- és Felsőbodony (egyestülve Kétbodyony) helységről lehet szó. Perjés Géza is Alsóbodonyt azonosította Károlyi útvonalának állomásaként: *Perjés* 1976. 212. o.

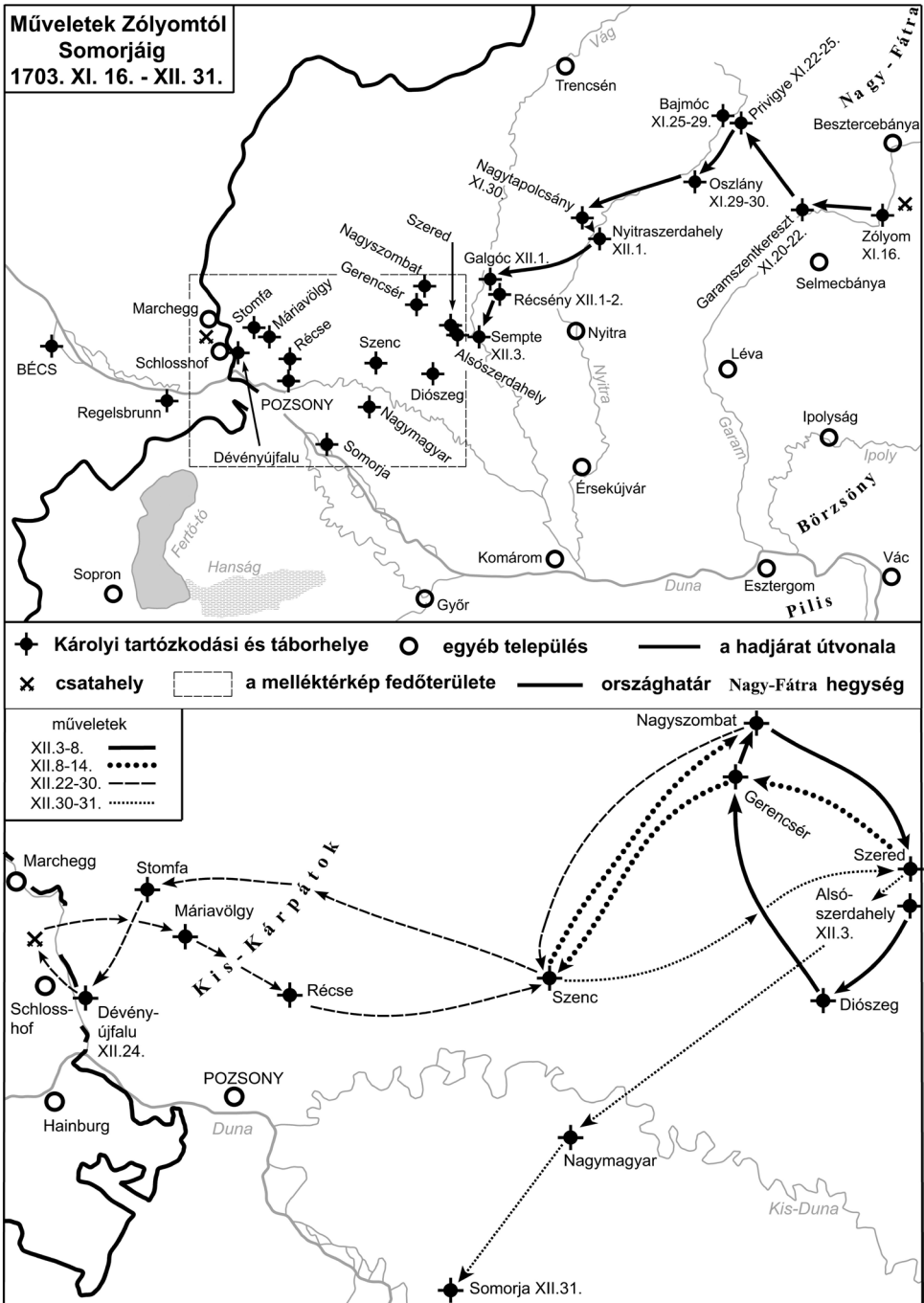
22-ére virradó éjszakánál említi, hogy Szentkereszten hált. – Károlyi Szentkeresztről írt levelet 22-én Gerhard Györgynek, amint azt Gerhard Körmöcbányán, 23-án du. 4 óra-kor kelt válaszából tudjuk: MNL OL P 396. 1. Ser. I. No. 99. – Ebből az intervallumból két eredetiben fennmaradt levelét is ismerjük Károlyinak, az egyiket Wilhelm (tévesen Wolfgang!) Winkler kuruc kapitánynak, a másikat Bercsényinek írta Privigyéről, 23-án (az utóbbit este): KO V. 48–51. o. (No. XXXVII–XXXVIII.) E két forrásból azt következtethetjük, hogy Károlyi leghamarabb 23-án késő délelőtt (*Perjés* 1976. 220. o. szerint pedig csak „délután tájban”) érkezhetett Privigyére, noha naplójegyzeteinek szövegéből már a 22-ei megérkezést is kiolvashatnánk. – Végül 27-én, a bajmóci táborban kelt Károlyi nyílparancsa Besztercebánya számára, amelyben felhatalmazza a várost a szökött, kóborló, kihágásokat elkövető katonák üldözésére: *Jurkovich* 1903. 114. o.

1703. december

XII. 1.: *Nagyatpolcsány–Nyitraszerdahely, Galgóc*; 1–2.: *Récsény*; 3.: *Sempte, Alsó-szerdahely*; 3–5.: *Diószeg*

December 1-jén a nagyatpolcsányi táborból, illetve Nyitraszerdahelytől (a tábor vélhetően a két szomszédos helység között feküdt) Károlyi másfél-kétezerdmagával portyára indult, s egy labanc csapat nyomán Galgócig jutottak, a kurucok Galgóc külső várába is benyomultak, s már rabolni, fosztogatni kezdtek, amikor Károlyi megérkezett és kikergette katonáit („nem lévén az felkötött fegyverünknek célja, hogy magunk nemzetét rontsuk”), majd mivel a Vág túlsó partjáról a lipótvári császári őrség tüzérséggel lőtt rájuk, kissé visszább húzódtak délkeletre, s éjszakára Récsényhez szálltak. Károlyi szűkszavú naplójegyzetei alapján nem egyértelmű, hogy még ekkor éjfélkor, vagy csak másnap, tehát 2-án éjfél körül indult-e meg a Vág sempte–szeredi hidjának elfoglalására, amelyet Esterházy Antal védett. Tudjuk, hogy Esterházy 2-án még Semptéről írt levelet a feleségének, sőt utalás van 3-án innen keltezett levelére is. Úgy tűnik tehát, hogy Károlyi csapatai elől leghamarabb is csak 3-án hajnalban menekült el Semptéről, s a Dudvág jobb partján fekvő Diószeghez húzódott. Ez esetben Károlyi 3-án kora reggel szállt Semptére, de naplójegyzete szerint még aznap (este?) Diószegre nyomult, az onnan Szencig hátráló Esterházy Antal helyére.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 65–67., 151–152. o. NB. az önéletrírás és a naplójegyzetek között kisebb ellentmondások vannak és némiképp az időrendi adatok is bizonytalanok. – Esterházy Antal említett levele: Esterházy lev. 66–67. o. (No. 21.) Thaly Kálmán és Rittling László is 3-án hajnalra teszi Sempte elfoglalását: *Thaly*, Bercsényi cs. III. 82. o. és *Rittling* 2016. 36. o. (Thaly Esterházy visszavonulásának első állomását nem Diószeghez, hanem a szomszédos Födemeshez teszi.) – NB. Illyés István püspök krónikájában december 3-ára teszi Galgóc kirablását, és 4-ére Sempte várának elfoglalását: *Knauz* 1865. 832. o. Bár egyelőre nem fogadhatjuk el Illyés adatát hitelesebbnek Károlyiéénál, mégis fenntartással kell élnünk a sebtében írt naplóbejegyzések kapcsán. Esterházy csak 8-án tudatta feleségével a sempte–szeredi hidak elvesztését és visszavonulását, s ez alapján Illyés kronológiája is megengedhető volna: Esterházy lev. 67–70. o. (No. 22.), lásd még uo. Szabó István fejtegetését a 2. jegyzetben.

XII. 5–7.: *Gerencsér*, 5., 7.(?): *Nagyszombat*; 7–8.: *Szered*; 8–11.(?): *Gerencsér*; 11–13.(?): *Szenc* alatti tábor; 14.: *Nagyszombat*; 15–22.: ???

Miután Nagyszombat is meghódolt, Károlyi december 5-én Gerencsérre tette át táborát, s aznap Nagyszombat városába is betért, naplójegyzete szerint csak egy félórára. Illyés István püspök krónikája szerint azonban Károlyi csak 7-én délután 3 órakor érkezett a városba néhány lovassal. Gerencsérrel 7-én éjjel Szeredre ment Bercsényihez, majd 8-án éjjel visszatért Gerencsérre. Innen valószínűleg 11-én indult meg, hogy a Pozsony alatt sikertelenül portyázó Pongrácz Gáspár megvert hadait Bercsényi parancsára összegyűjtse. Még aznap Szentől délre vert tábor, a Kis-Duna mellett. 14-én Nagyszombatba ment.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 67., 152. o.; lásd még Károlyi 1704 végén Rákóczihoz benyújtott sérelmi emlékiratának vonatkozó részletét: RTü I. 117. o. – NB. *Thaly*, Bercsényi cs. III. 83. o. szerint Károlyi nem 5-én, hanem 6-án volt benn Nagyszombatban. Illyés István krónikájában pedig 7-e szerepel: *Knauz* 1865. 832. o. Esterházy Antal is azt írta december 8-án Pozsonypüspökiből a feleségének, hogy a kurucok előző nap foglalták el Nagyszombatot: Esterházy lev. 67–68. (No. 22.) – Károlyi naplójegyzeteiben az áll, hogy 10-én indult ki Gerencsérrel „a pozsonyi portás eleiben, ki szégyent vallott”, majd 11-én ezt írja: „Indultam az táborral; szállottam Szencz alá az Duna mellé.” E homályos megfogalmazásokhoz talán pontosítást jelent, hogy ezekben a napokban két levelet is írt Szentgyörgy városának, melyekről az arra adott válaszból tudunk. A város vezetői 13-án az írták Károlyinak, hogy 11-én Gerencsérrel datált levelet előző este, második, Szencről (11-én vagy 12-én?) írt levelét pedig éjfélkor kapták meg: MNL OL P 396. I. Ser. I. No. 149. Ez alapján tettük a Gerencsérrel való indulást 10-e helyett 11-ére. – A naplójegyzetek a december 14–22. közötti időszakban nem igazítanak el a pontos tartózkodási helyekről. – Károlyi ebben az időszakban több levelet is írt Bercsényinek (pl. 13-án), de csak a rájuk adott válaszokat ismerjük, s azokban sincs megjelölve a Károlyi-levelek keltezési helye, többnyire az időpontja sem: RT II. 28–50. (No. XXIV–XL.)

XII. 22.: *Szenc*; 23.: *Stomfa*, 24.: *Dévényújfalú*, *Schlosshof–Marchegg*, *Máriavölgy*; 25.: *Récsé*; 25–30.: *Szenc*; 30–31.: *Szered*; 31.: *Nagymagyar*, *Somorja*

December 22-én Károlyi – valószínűleg Nagyszombat környéki táborából – egy alsó-ausztriai portyára indult, aznap Szenc mellett táborozott, majd folyamatos menetben a Bazin–Limpak–Pozsonyborostyánkő útvonalon átkelve a Kis-Kárpátokon, 23-án este Stomfán tartott egy rövid pihenőt. 24-én reggel 7 óra körül Dévényújfalunál a Morva egyik gázlóján átkelve sikeres támadást intézett a császáriak Schlosshof és Marchegg között emelt sáncai ellen. A védelmi vonalak áttörése és a sáncok lerontása után, számos foglyot ejtve azonnal indult is vissza, nehogy magára vonja a pozsonyi császári őrseget. Csupán a máriavölgyi pálos kolostorban tartott egy rövid pihenőt, s 25-én reggel Récsén át szerencsésen megérkezett a szenci táborba, ahol 30-áig időzött. 30–31-én Szereden járt Bercsényinél, ahonnan visszatérve az év utolsó napján a Nagymagyarnál veretett hídon átkelt a Kis-Dunán, és a csallóközi Somorján ütött tábor.

Források, megjegyzések: Károlyi önéletr. I. 68–69., 153. o.; Rákóczihoz írt sérelmi emlékirata: RTü I. 118. o. – Károlyi december 24-i ausztriai portyáját feldolgozta: *Markó*

1932. 54. o. és *Perjés* 1976. 231–234. o. Az események fő forrása Dillherr császári ezredes emlékirata: *Markó* 1930. 300. o. – Károlyinak ebből az időből egyetlen levelét ismerjük, amelyet a szenci táborból december 28-án írt a fejedelmi kancelláriát vezető Pápai Jánosnak: MNL OL G 26. IV. 2. a. 1703. pag. 302–303.

HELYNÉVMUTATÓ AZ ITINERÁRIUMHOZ

Az időrendi szerkezetű itinerárium adatainak minél sokoldalúbb hasznosítása érdekében betűrendes helynévmutatóval egészítettük ki összeállításunkat. Ebben közöljük Károlyi Sándor valamennyi tartózkodási helyének egyértelmű magyar megnevezését, vagyis a pontos azonosítást szolgáló, újabb keletű helynévi előtagokat is (Kápolna helyett Erzsébetkápolna, Laszkár helyett Nyitralaszkár stb.). Zárójelben közöljük az esetleges egyéb korabeli névváriánst és az egykorú közigazgatást a vármegye vagy kerület megnevezésével. Pontosvessző után a mai hivatalos név, az azonosítást segítő egyéb történeti vagy közigazgatási adat (településösszevonások, romániai társközségi szervezet jelzése stb.) és az ország megnevezése következik. A ma is Magyarországhoz tartozó települések esetében a jelenlegi megyei besorolást is közöljük.

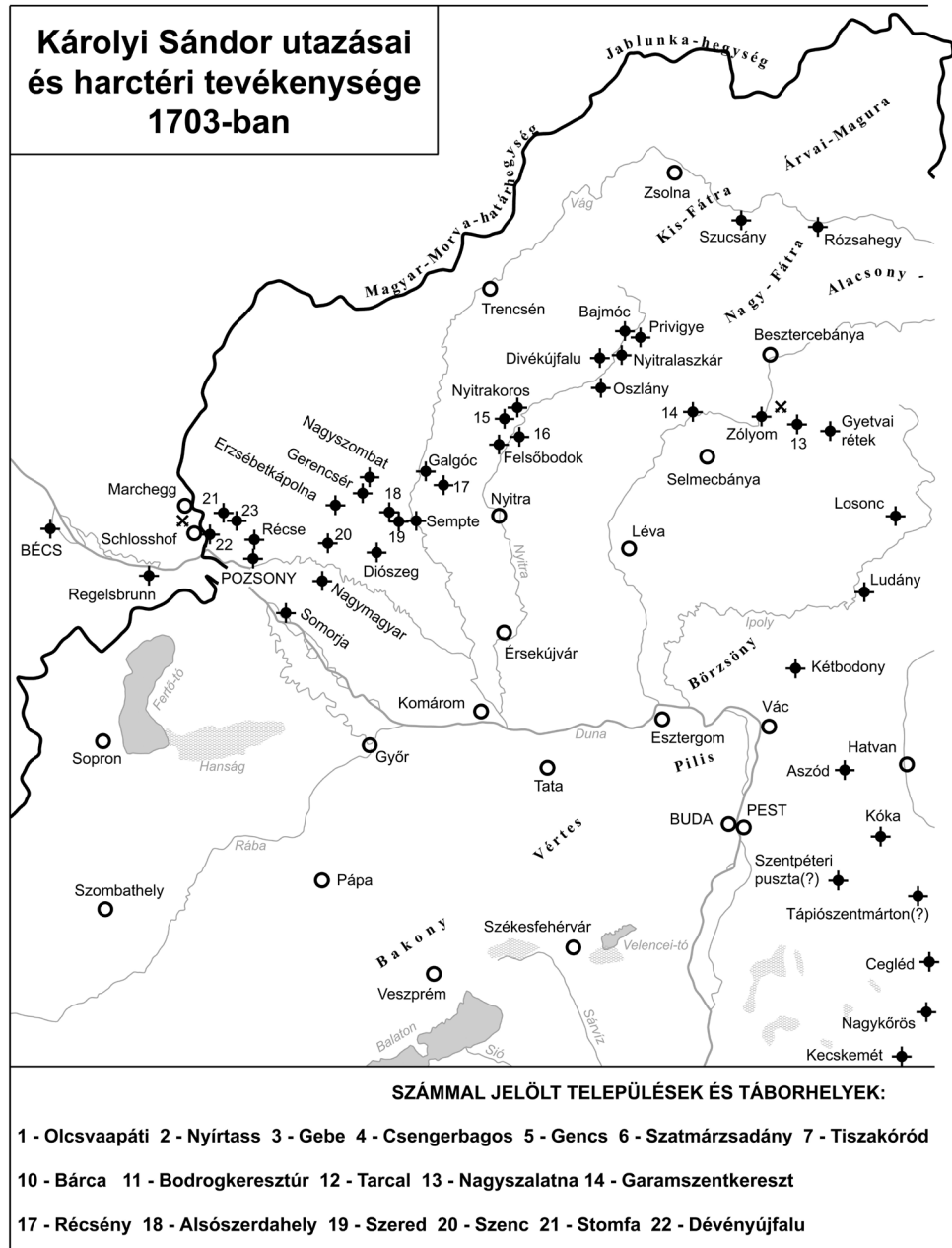
A mutatóban alkalmazott rövidítések

A	– Ausztria	P	– Pest
BAZ	– Borsod-Abaúj-Zemplén	PPS	– Pest-Pilis-Solt
HB	– Hajdú-Bihar	R	– Románia
HKSz	– Heves–Külső-Szolnok	Szk	– Szlovákia
JNkSz	– Jász-Nagykun-Szolnok	SzSzB	– Szabolcs-Szatmár-Bereg
ker.	– kerület	U	– Ukrajna
m.	– megye	vm.	– vármegye

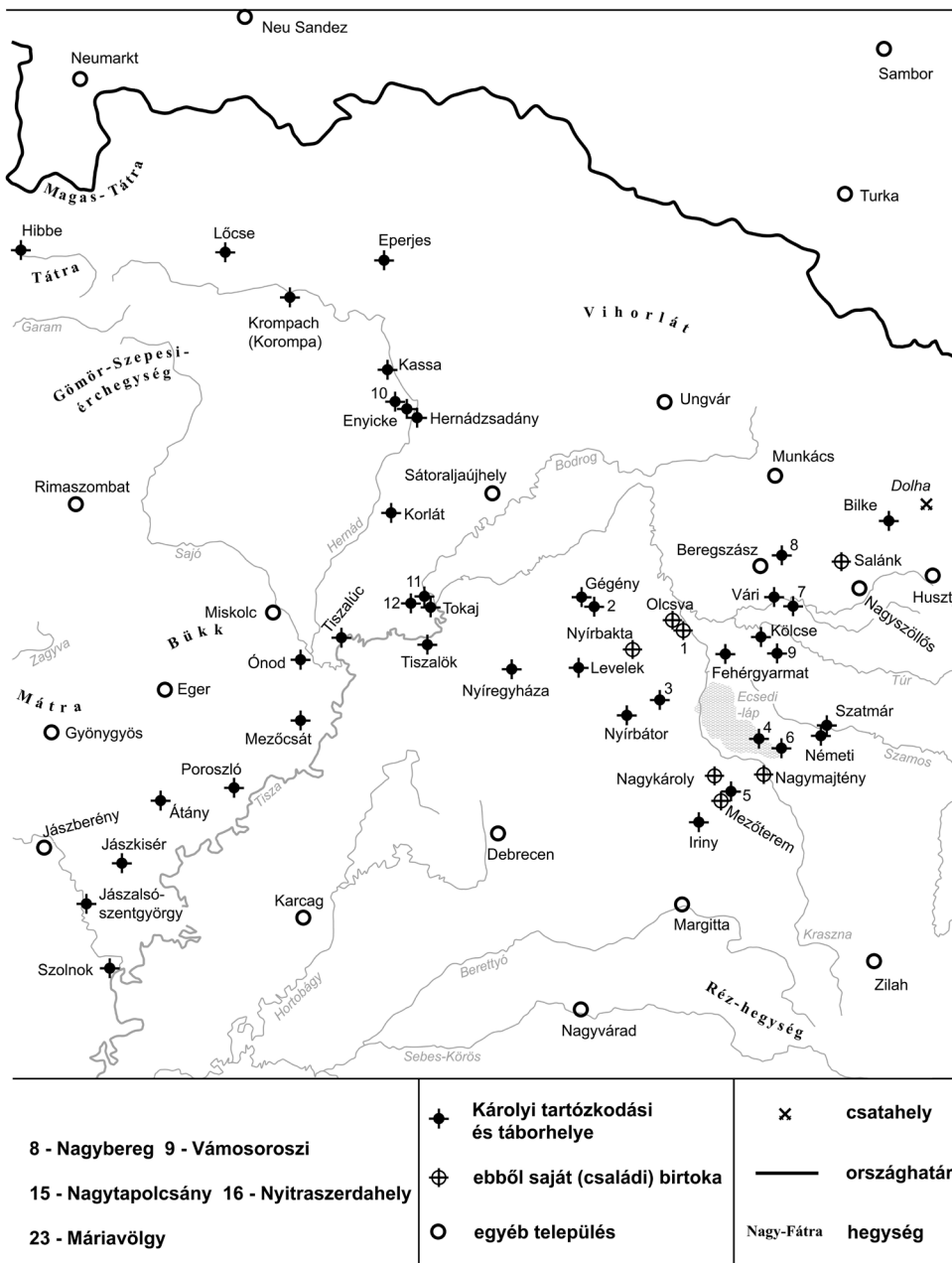
- Alsószerdahely (Pozsony vm.; Dolná Streda, ma Sered' [Szered] része, Szk) 1703. XII. 3.
 Aszód (PPS vm.; P m.) 1703. XI. 8–9.
 Átány (HKSz vm.; Heves m.) 1703. X. 29–30.
 Bajmóc (Nyitra vm.; Bojnice, Szk) 1703. VIII. 23.; XI. 25–29.
 Bárca (Abaúj vm.; Barca, 1968 óta Košice [Kassa] része, Szk) 1703. X. 8.
 Bécs (Alsó-Ausztria; Wien, A) 1703. VI. 21 – VIII. 16.
 Bilke (Bereg vm.; Bilki/Білки, U) 1703. VI. 7–8.
 Bodony (Alsó- és Felsőbodony, utóbb a két falu egyesüléséből Kétfodony, Nógrád vm./m.) 1703. XI. 9–11.
 Bodrogeresztúr (Zemplén vm.; BAZ m.) 1703. X. 9.
 Cegléd (PPS vm.; P m.) 1703. XI. 6.
 Csengerbajos (Szatmár vm.; Boghiș, ma Doba [Szamosdob] társközsége, R) 1703. II. 26.
 Dechtár →Vidafölde
 Dévényújfalú (Pozsony vm.; Devínska Nová Ves, ma Bratislava [Pozsony] városrésze, Szk) 1703. XII. 24.
 Diószeg (Magyar- és Németdiószeg, Pozsony vm.; Sládkovičovo, Szk) 1703. XII. 3–5.

- Divékújfalu (Nyitra vm.; Diviacka Nová Ves, Szk) 1703. VI. 19.; (VIII. 23.?)
 Dolha (Máramaros vm.; Dovhe/Довге, U) 1703. VI. 7.
 Enyickei erdő (Abaúj vm.; Haniska, Szk) 1703. IX. 10.
 Eperjes (Sáros vm.; Prešov, Szk) 1703. VI. 16–17.
 Erzsébetkápolna (1899-ig Kápolna, Pozsony vm.; Kaplna, Szk) 1703. VIII. 18–19.
 Fehérgyarmat (*Gyarmat*, Szatmár vm.; SzSzB m.) 1703. I. 3.
 Felsőbodok (Nyitra vm.; Horné Obdokovce, Szk) 1703. VIII. 21–22.
 Galgóc (Nyitra vm.; Hlohovec, Szk) 1703. VI. 20.; VIII. 20–21.; XII. 1. (vagy 3.?)
 Garamszentkereszt (Bars vm.; Žiar nad Hronom, Szk) 1703. XI. 20–22.
 Gebe (Szatmár vm.; 1955-től Nyírkáta néven, SzSzB m.) 1703. II. 5–6.; V. 21.
 Gégény (Szabolcs vm.; SzSzB m.) 1703. I. 30 – II. 1.
 Gencs (Szatmár vm.; Ghenci, ma Căua □ [Érkávás] társközsége, R) 1703. III. 9.
 Gerencsér (Pozsony vm.; Hrnčiarovce, ma Trnava [Nagyszombat] része, Szk) 1703. XII. 5–7., 8–11.(?)
 Gyetva (Zólyom vm.; Detva, Szk) 1703. XI. 14–15.
 Hernádsadány (*Zsadány*, Abaúj vm.; Ždaňa, Szk) 1703. VI. 15.
 Hibbe (Liptó vm.; Hybe, Szk) 1703. VIII. 26–27.
 Iriny (Szatmár vm.; Irina, ma Andrid [Érendréd] társközsége, R) 1703. V. 2–3.
 Jászsalszentgyörgy (Jászku ker.; JNkSz m.) 1703. X. 31 – XI. 1.
 Jászkisér (Jászku ker.; JNkSz m.) 1703. X. 30–31.
 Kassa (Abaúj vm.; Košice, Szk) 1703. V 31 – VI. 1.; VI. 16.; VIII. 29 – X. 8.
 Kecskemét (PPS vm.; Bács-Kiskun m.) 1703. XI. 3–5.
 Kóka (PPS vm.; P m.) 1703. XI. 7–8.
 Korlát (Abaúj vm.; BAZ m.) 1703. X. 8–9.
 Kölcse (Szatmár vm.; SzSzB m.) 1703. VI. 5.
 Krompach (utóbb Korompa, Szepes vm.; Krompachy, Szk) 1703. VIII. 28–29.
 Levelek (Szabolcs vm.; SzSzB m.) 1703. I. 29–30.
 Losonc (Nógrád vm.; Lučenec, Szk) 1703. XI. 12–14.
 Lőcse (Szepes vm.; Levoča, Szk) 1703. VIII. 27–28.
 Ludány (1948 óta Ludányhalászi része, Nógrád vm./m.) 1703. XI. 11–12.
 Marchegg (Alsó-Ausztria; A) 1703. XII. 24.
 Máriavölgy (Pozsony vm.; Marianka, Szk) 1703. XII. 24.
 Mezőcsát (*Csát*, Borsod vm.; BAZ m.) 1703. X. 27–28.
 Mezőterem (*Terem*, Szatmár vm.; Tiream, R) 1703. IV. 14–15.; V. 2., 4.
 Nagybereg (*Bereg*, Bereg vm.; Велики Береги / Veliki Berehi, U) 1703. VI. 6–7.
 Nagykároly (*Károly*, Szatmár vm.; Carei, R) 1703. II. 6–15., II. 17 – III. 20., III. 21 – IV. 14., IV. 15 – V. 2., V. 3–21., 24–30.; VI. 2–4., 11–14.; X. 17–23.
 Nagykőrös (*Kőrös*, PPS vm.; P m.) 1703. XI. 2–3., 5–6.
 Nagymagyar (Pozsony vm.; Zlaté Klasy, Szk) 1703. XII. 31.
 Nagymajtény (*Majtény*, Szatmár vm.; Moftinu Mare, R) 1703. II. 15–17., 26.; III. 20–21.; IV. 14–15.; VI. 10–11.
 Nagyszalatna (Zólyom vm.; Zvolenská Slatina, Szk) 1703. XI. 15–16.
 Nagyszombat (Pozsony vm.; Trnava, Szk) 1703. VI. 20.; VIII. 19–20.; XII. 5., 7. (?), 14.
 Nagytapolcsány (Nyitra vm.; Topoľčany, Szk) 1703. XI. 30 – XII. 1.
 Nyírbakta (*Bakta*, Szabolcs vm.; 1932-ben egyesítették Lórántházával, ma is Bak-talórántháza része, SzSzB m.) 1703. I. 14–26.; II. 2–5.; V. 21–22.
 Nyírbátor (Szabolcs vm.; SzSzB m.) 1703. X. 23–24.

- Nyíregyháza (Szabolcs vm.; SzSzB m.) 1703. X. 16–17., 24–25.
 Nyírkáta →Gebe
 Nyírtass (*Tas*, Szabolcs vm.; SzSzB m.) 1703. I. 26–29.; II. 1–2.
 Nyitrakoros (*Koros*, Nyitra vm.; Krušovce, Szk) 1703. VIII. 22.
 Nyitralasztkár (*Laszkár*, Nyitra vm.; Laskár, ma Nováky [Nyitranovák] városrésze, Szk) 1703. VIII. 22–24.
 Nyitraszerdahely (*Szerdahely*, Nyitra vm.; Nitrianska Streda, Szk) 1703. XII. 1.
 Olcsva (Szatmár vm.; SzSzB m.) 1703. I. 1–14.; V. 22–23.
 Olcsvaapáti (*Apáti*, Szatmár vm.; SzSzB m.) 1703. I. 1–14. (?)
 Ónod (Borsod vm.; BAZ m.) 1703. X. 27.
 Oslány (Bars vm.; Oslany, Szk) 1703. XI. 29–30.
 Péteri →*Szentpéteri puszta*
 Poroszló (HKSz vm.; Heves m.) 1703. X. 28–29.
 Pozsony (Pozsony vm.; Bratislava, Szk) 1703. VI. 20–21.; VIII. 17–18.
 Privigye (Nyitra vm.; Prievidza, Szk) 1703. XI. 23–25.
 Rabensburg (Alsó-Ausztria; A) 1703. VIII. 16–17.
 Réce (Pozsony vm.; Rača, ma Bratislava [Pozsony] része, Szk) 1703. XII. 25.
 Récsény (Alsó- és Felsőrécsény, Nyitra vm.; Rišňovce, Szk) 1703. XII. 1–2.
 Rózsahegy (Rosenberg, Liptó vm.; Ružomberok, Szk) 1703. VIII. 25–26.
 Salánk (Ugocea vm.; Salanki/Шаланки, U) 1703. VI. 8–9.
 Schlosshof (Alsó-Ausztria; A) 1703. XII. 24.
 Sempte (a falu Nyitra vm.-ben, vára viszont Pozsony vm.-ben, Szered területén állt; Šintava, Szk) 1703. XII. 3.
 Somorja (Pozsony vm.; Šamorín, Szk) 1703. XII. 31.
 Stomfa (Pozsony vm.; Stupava, Szk) 1703. XII. 23.
 Szatmár (utóbb Németivel egyesülve Szatmárnémeti, Szatmár vm.; Satu Mare, R) 1703. VI. 5., 10.
 Szatmárzsadány (*Zsadány*, Szatmár vm.; Sätmärel, ma Satu Mare [Szatmárnémeti] társközsége, R) 1703. VI. 4–5.
 Szempc →Szenc
 Szenc (1899-ig Szempc, Pozsony vm.; Senec, Szk) 1703. XII. 11–13.(?), 22., 25–30.
Szentpéteri puszta (PPS vm., ma Péteri, P m.) 1703. XI. 6–7.
 Szered (Pozsony vm.; Sered', Szk) 1703. XII. 7–8., 30–31.
 Szolnok (HKSz vm.; JNkSz m.) 1703. XI. 1–2.
 Szucsány (Turóc vm.; Sučany, Szk) 1703. VIII. 24–25.
 Tápiószentmárton (PPS vm.; P m.) 1703. XI. 6. (vagy 6–7.)
 Tarcal (Zemplén vm.; BAZ m.) 1703. X. 9–15.
 Tizsakóród (Szatmár vm.; SzSzB m.) 1703. VI. 5–6.
 Tiszalök (Szabolcs vm.; SzSzB m.) 1703. X. 16.
 Tiszalúc (Zemplén vm.; BAZ m.) 1703. X. 15–16., 26–27.
 Tokaj (Zemplén vm.; BAZ m.) 1703. X. 12., 25–26.
 Vámosoroszi (*Oroszi*, Szatmár vm.; SzSzB m.) 1703. VI. 9–10.
 Vári (másként Mezővári, Bereg vm.; Vari/Вари, U) 1703. VI. 6.
 Vidafölde (utóbb Dechtár, Liptó vm.; Dechtáre, megsemmisült a Szentmáriai-víztározó építésekor, Szk) 1703. VIII. 26.(?)
 Zólyom (Zólyom vm.; Zvolen, Szk) 1703. XI. 15.
 Zólyomi tábor (Zólyomtól és vélhetően Nagyszalatnától is keletebbre) 1703. XI. 16–20.

Károlyi Sándor tartózkodási és táborhelyei, 1703.

Áttekintő térkép

KÉZIRATOS FORRÁSOK

- MNL OL Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
 G 16. I. 2. a. A Rákóczi-szabadságharc levéltára, II. Rákóczi Ferenc fejedelem levéltára. Munkácson maradt rész, Fejedelmi pátensek 1703–1704-ből
 G 26. IV. 2. a. A Rákóczi-szabadságharc levéltára, gyűjteményes rész. Kérvények, levelek, jegyzékek. Levelek: tisztázatok és másolataik
 P 392. Károlyi család nemzetségi levéltára, Törzsanyag. I. A 18. században lajstromozott iratok, Lad. 47. No. 125.
 P 396. 1. Ser. I. Károlyi család nemzetségi levéltára, Acta Publica, 1. Acta Rákócziána. Ser. I. Missiles diversorum ad Alexandrum Károlyi; Ser. IV. A szatmári békével kapcsolatos iratok
 Ser. IV.
 P 396. 24. 1. t. Károlyi család nemzetségi levéltára, Acta Publica, 24. Militaria, 1. tétel: évrendezett iratok
 P 398. Károlyi család nemzetségi levéltára, Missiles
 MNL SzSzBML Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára
 IV. A. 1. b. Szabolcs vármegye nemesi közgyűlésének iratai, közgyűlési iratok (Acta politica)
 OSzK Kt. Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára
 Fol. Hung. 1389. Folia Hungarica, 1389. Thaly Kálmán kuruc kori okmánygyűjteménye

BIBLIOGRÁFIA

- AR I/I. II. Rákóczi Ferencz fejedelem leveleskönyvei, levéltárának egykorú lajstromaival. 1703–1712. Közli: *Thaly Kálmán*. I. (1703–1706.) Pest, 1873. (Archivum Rákócziánium. II. Rákóczi Ferencz levéltára, bel- és külföldi irattárakból bővítve. Első osztály: had- és belügy, I.)
 AR I/IX. Bottyán János vezénylő tábornok levelezései s róla szóló más emlékezetreméltó iratok. 1685–1716. Közli: *Thaly Kálmán*. Budapest, 1883. (Archivum Rákócziánium... I. oszt., IX.)
 AR III/I. II. Rákóczi Ferenc fejedelem Emlékiratai a magyarországi háborúról, 1703-tól annak végéig. Fordította *Vas István*. A tanulmányt és a jegyzeteket írta *Köpeczi Béla*. A szöveget gondozta *Kovács Ilona*. Budapest, 1978. (Archivum Rákócziánium III. osztály: Írók. II. Rákóczi Ferenc művei, I.)
Bánkúti,
 Kecskemét I. Iratok a Rákóczi szabadságharcból. Kecskemét város és körzete. I. k. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: *Bánkúti Imre*. Kecskemét, 1992.

- Bánkúti*, Pest-Pilis-Solt vm. Pest-Pilis-Solt vármegye a Rákóczi-korban. Közreadja: *Bánkúti Imre*. Budapest, 1996. (Előmunkálatok Pest megye monográfiájához, 2.) I–II. k.
- Barkóczy lev. I. Barkóczy Krisztina levelei férjéhez, Károlyi Sándorhoz. Első kötet: (1698–1711). Közreadják: *Fogarassy Zoltán*, *Kovács Ágnes*. Szerkesztette, jegyzetekkel és mellékletekkel ellátta: *Kovács Ágnes*. Debrecen, 2011.
- Dobozi lev. *Balogh István*: Dobozi István debreceni főbíró levelei gr. Károlyi Sándorhoz 1703–1709. Debrecen, 1986. (A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Forráskiadványai, 14.)
- E. Kovács* 2011. *E. Kovács Péter*: Megjegyzések Horváth Richárd „A magyar középkorkutatás hiányzó segédkönyvei – Hunyadi Mátyás uralkodói itineráriumának példáján” című tanulmányához. *Történelmi Szemle*, LIII. (2011) 1. sz. 103–112. o.
- Esterházy lev. Galánthai és fraknoi gróf Esterházy Antal levelei feleségéhez gróf Nigrelli Mária Annához 1701–1706. Nyomtatás alá rendezte, jegyzetekkel ellátta és a bevezetést írta *Szabó István*. Budapest, 1940.
- Esze* 1952. *Esze Tamás*: A tiszaháti felkelés. Budapest, 1952.
- Esze* 1955. Kuruc vitézek folyamodványai. 1703–1710. Összeállította, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel ellátta: *Esze Tamás*. Budapest, 1955.
- Galavics* 1980. *Galavics Géza*: A Rákóczi-szabadságharc és az egykorú képzőművészet. In: Rákóczi-tanulmányok. Szerkesztette: *Köpeczi Béla*, *Hopp Lajos*, *R. Várkonyi Ágnes*. Budapest, 1980. 465–519. o.
- Hornyik* IV. *Hornyik János*: Kecskemét város története oklevéltárral. IV. Kecskemét, 1866.
- Horváth* 2011. *Horváth Richárd*: Itineraria regis Matthiae Corvini et reginae Beatricis de Aragonia (1458–[1476]–1490). (História könyvtár. Kronológiák, adattárak 12. – Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 2.) Budapest, 2011.
- Jurkovich* 1903. *Jurkovich Emil*: II. Rákóczi Ferencz szabadságharcza és Besztercebánya. Besztercebánya, 1903.
- Károlyi önéletr. Gróf Károlyi Sándor önéletírása és naplójegyzetei. Kiadta *Szalay László*. [Thaly Kálmán előszavával.] Pest, 1865. I–II. (Magyar Történelmi Emlékek, IV–V.)
- Knauz* 1865. *Knauz Nándor*: Illyés István krónikája. *Magyar Sion*, 3. (1685) 809–832., 881–919. o. [A latin nyelvű krónika értelmezéséhez Vissi Zsuzsannának tartozom köszönettel.]
- KO V. A nagy-károlyi gróf Károlyi család oklevéltára. V. köt. II. Rákóczi Ferencz fejedelem korabeli oklevelek és levelezések, 1703–1707. Sajtó alá rendezi: *Géresi Kálmán*. Budapest, 1897.

- Markó* 1930. *Markó Árpád*: Báró Dillher-Althann [Altmann] Ferenc császári tábornok feljegyzései a kuruc felkelés idejéből. *Magyar Katonai Közlöny*, 18. (1930) 298–302., 403–407., 494–498., 615–618. és 754–758. o.
- Markó* 1932. *Markó Árpád*: Gróf Bercsényi Miklós felvidéki hadjárata. (1703. november–december). *Hadtörténelmi Közlemények*, 33. (1932) 20–63. o.
- Mészáros* 2006. *Mészáros Kálmán*: II. Rákóczi Ferenc tábornokai és brigadérosai. A kuruc katonai felső vezetés létrejötte és hierarchiája, 1703–1711. Budapest, 2006. (A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Könyvtára.)
- Pásztor* 1945. *Pásztor Lajos*: Károlyi Sándor önéletrajzának ismeretlen részlete. 1698–1703. *Magyar Könyvszemle*, 69. (1945) 99–121. o.
- Perjés* 1976. *Perjés Géza*: Az 1703. évi november–decemberi felvidéki hadjárat. *Hadtörténelmi Közlemények*, új foly. 23. (1976) 208–240. o.
- Rittling* 2016. *Rittling László*: Eszterházy Antal élete és szerepe a Rákóczi-szabadságharcban II. Rákóczi Ferenchez írt levelei tükrében. Doktori (PhD) értekezés. Szeged, 2016.
- RT II. Székesi gróf Bercsényi Miklós levelei Károlyi Sándorhoz. 1703–1711. A gr. Károlyi-nemzetség levéltárában levő eredetiek után közli: *Thaly Kálmán*. Pest, 1868. (Rákóczi Tár. Történelmi érdekű naplók, emlékiratok, levelezések... II. k.)
- RTü Rákóczi Tükör. Naplók, jelentések, emlékiratok a szabadságharról. A kötet[ek] anyagát felkutatta, válogatta, szerkesztette, az előszót és a naplórészleteket bevezető kistanulmányokat írta *Köpeczi Béla* és *R. Várkonyi Ágnes*. A jegyzeteket írta és a mutatókat összeállította *Bánkúti Imre*. Budapest, 1973. I–II. (Magyar Századok.) 2. kiad. Budapest, 2004. (Millenniumi Magyar Történelem. Források.) – NB. a pontosabb szöveggondozás miatt az első kiadást idézzük!
- Sípos* 2006–2011. *Sípos Ferenc*: Szabolcs, Szatmár és Bereg vármegye a 18. század elején. Forrásközlés. [I. rész: 1701. április 26 – 1703. május 31.] Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv, XVII. Nyíregyháza, 2006. 49–88. o.; [II. rész: 1703. június 2 – július 4.] Uo. XIX. Nyíregyháza, 2011. 21–90. o.
- Thaly*, Bercsényi cs. III. *Thaly Kálmán*: A székesi gróf Bercsényi család. 1470–1835. III. k. Budapest, 1892.
- Walteherr* 1874. *Walteherr Imre*: Károlyi Sándor emlékirata a Rákóczi-háború kezdetéről, I–II. *Századok*, 8. (1874) 312–330. és 396–413. o.
- Zimmermann* 1909. Adalékok II. Rákóczi Ferencz felkeléséhez Szabolcs vármegye levéltárából. [I–III. közl.] Közli: *Zimmermann Rezső*. *Történelmi Tár*, 1909. 133–152., 269–306., 336–358. o.

Kálmán Mészáros – Kristóf Csákvári

THE ITINERARY OF BARON SÁNDOR KÁROLYI, 1703–1711

Part one: 1703

(Summary)

The itineraries of rulers, military leaders and noblemen are very useful aids to different fields of history and memory research. Hungarian researchers of the Middle Ages have reached serious results in this undeservedly omitted field of research in the last one and a half decade. However, from the centuries after the Battle of Mohács we know the itineraries of only a few political leaders. From the years of the fight for freedom of Rákóczi it is only Francis Rákóczi II about whom a rough itinerary was published 65 years ago. However, it would not be a hopeless project to compose personal itineraries at a lower level, since we have the journey diaries of several diplomats and the military operation diaries of some shorter periods (mainly Imperial, more rarely kuruc documents) as well, which could be completed with the data of large number of remained (and often published) missile letters. The correspondence of arch-general Miklós Bercsényi and lieutenant general Baron Sándor Károlyi, for example, grant us precise data of the military and political operations of Rákóczi's two main leaders, the temporal and spatial stations of their journeys and campaigns. The 350th anniversary of the birth of Sándor Károlyi (which was nearly ignored by Hungarian national policy of memory) gives a very good occasion to start the data store-like composition of the activities of kuruc military leaders with the publication of his itinerary. The itinerary documents the activity, journeys, places of residence of Károlyi year by year and month by month within it, in the form of short narratives, considering each source that can be used up to this topic: Károlyi's autobiography and diary notes, correspondence, and replying letters sent to him in which there is some reference to the date and place of writing of Károlyi's missing letters. All of this is completed with further documents, the data of other contemporary diaries and memories. Beyond the strict itinerary, we would also like to contribute to the mapping of the complete source material. We would like to increase the usefulness of the itinerary with maps and the alphabetic index of settlements. At first we publish the data of the year 1703, hoping that we can continue it very soon.

Kálmán Mészáros – Kristóf Csákvári

ITINERARUM VON FREIHERR SÁNDOR KÁROLYI, 1703–1711

Teil 1: 1703

(Resümee)

Die Itinerarien der Herrscher und Adeligen sind besonders nützliche Hilfen der verschiedenen Zweige der Geschichtswissenschaft und auch der Gedenkforschung. Die ungarischen Forscher des Mittelalters haben in diesem lange Zeit hindurch zu Unrecht ignorierten Forschungsbereich in den vergangenen anderthalb Jahrzehnten ziemlich bedeutende Ergebnisse erzielt. Aus den Jahrhunderten nach der Schlacht bei Mohács (Mohatsch)

kennen wir jedoch nur als seltene Ausnahmen das Itinerarum einiger Adeliger. Aus den Jahren des Rákóczi-Freiheitskampfes entstand lediglich über Fürst Ferenc II. Rákóczi ein schematischer Überblick, nunmehr vor 65 Jahren. Dabei wäre es kein hoffnungsloses Unterfangen, auch auf niedrigerer Stufe ähnliche Personen-Itinerarien zusammenzustellen. Es stehen uns nämlich die Reisetagebücher mehrerer Diplomaten und auch die (kaiserlichen, seltener Kuruzen-) Kriegsoperationstagebücher bestimmter kürzerer Zeitspannen zur Verfügung, die wir mit den Daten der wirklichen Briefe ergänzen könnten, die in großer Zahl erhalten geblieben sind und zu einem bedeutenden Teil auch herausgegeben wurden. Der Briefwechsel zwischen Hauptgeneral Graf Miklós Bercsényi und Feldmarschall Freiherr Sándor Károlyi liefert zum Beispiel entsprechende Angaben über die militärische und politische Tätigkeit der beiden wichtigsten Stützen von Rákóczi, ihre Reisen und die räumlichen und zeitlichen Stationen ihrer Feldzüge. Der 350. Jahrestag der Geburt von Sándor Károlyi (den die nationale Gedenkpolitik beinahe wortlos hat verstreichen lassen) bietet eine gute Gelegenheit, gerade mit der Veröffentlichung seines Itinerars die Zusammenstellung der Datensammlung der Tätigkeit der Kuruzen-Feldherren zu beginnen. Das Itinerar gibt aufgeteilt nach Jahren, Monat für Monat, in Form einer kurzen Erzählung die Tätigkeit, die Reisen und Aufenthalte von Károlyi wieder und zieht dabei jede einzelne Quelle in Betracht, die aus Sicht des Themas nützlich ist: Die Autobiografie und die Tagebuchaufzeichnungen von Károlyi, seinen Briefwechsel und sogar die an ihn geschickten Antwortschreiben, die einen Hinweis auf das Datum und den Verfassungsort der heute nicht mehr vorhandenen Briefe von Károlyi enthalten. Diese ergänzen wir mit weiteren Schriften und den Daten anderer zeitgenössischer Tagebücher und Memoiren. Mit alledem möchten wir über das Itinerarium im engeren Sinn auch zur vollständigen Aufdeckung des Quellenmaterials in Bezug auf Károlyi beitragen. Die Nützlichkeit des Itinerars möchten wir mit detaillierten Karten und dem alphabetischen Verzeichnis der Ortschaften erhöhen. Als erstes geben wir die Daten des Jahres 1703 kund und sind zuversichtlich, dass wir uns schon bald mit der Fortsetzung melden können.

Kálmán Mészáros – Kristóf Csákvári

L'ITINÉRAIRE DU BARON SÁNDOR KÁROLYI, 1703–1711

1ère partie : 1703

(Résumé)

Les itinéraires des souverains, des aristocrates et des chefs militaires sont des auxiliaires fort utiles pour les différentes branches de l'histoire dont l'exploration de la mémoire. Dans les quinze dernières années, les médiévistes hongrois ont obtenu des résultats remarquables dans cette discipline longtemps négligée. Néanmoins, quant aux siècles d'après la bataille de Mohács (1526), nous ne connaissons que quelques itinéraires d'aristocrates. Concernant la période de la guerre d'indépendance de Rákóczi, nous n'avons qu'un aperçu fait il y a 65 ans de l'itinéraire de François II Rákóczi. Nous pourrions pourtant reconstituer d'autres itinéraires personnels, car nous disposons de plusieurs journaux de voyage de diplomates et de journaux de marches et d'opérations (principalement des impériaux, mais aussi des Kuruc) sur certaines périodes courtes. Ces journaux pourraient

être complétés des données des missives qui ont été conservées en grand nombre et dont la plupart ont déjà été publiées. Par exemple, la correspondance entre les deux soutiens principaux de Rákóczi, le comte Miklós Bercsényi, général en chef et le baron Sándor Károlyi, feld-maréchal, fournit des renseignements suffisants sur leurs parcours militaires et politiques, leurs voyages et les différentes étapes (lieux et dates) de leurs campagnes. Le 350e anniversaire de la naissance de Sándor Károlyi (ignorée par la politique nationale de la mémoire) donne l'occasion de publier son itinéraire et de commencer à constituer un répertoire de données sur les activités des chefs kuruc. L'itinéraire présente les activités, les déplacements et les séjours de Károlyi suivant les années et les mois en tenant compte de l'ensemble des sources exploitables en la matière : biographie et journaux de Károlyi, sa correspondance et les réponses qu'il a reçues et qui font référence au lieu et à la date des lettres manquantes de Károlyi. Ces éléments sont complétés par d'autres documents, par des données de journaux et des mémoires contemporains. Nous voudrions contribuer ainsi à l'exploration exhaustive des sources liées à Károlyi. Les cartes détaillées et la liste alphabétique des communes permettent de mieux exploiter l'itinéraire. Ce sont les renseignements relatifs à l'année 1703 qui sont publiés en premier, mais nous espérons poursuivre bientôt la publication.

Калман Месарош – Криштоф Чаквари

ИТИНЕРАР/ПУТЕВОЙ ДНЕВНИК БАРОНА ШАНДОР КАРОЙИ, 1703–1711 ГГ.

Часть I.: 1703

(Резюме)

Путевые дневники (итинерарии) правителя, аристократии, главнокомандующего являются весьма полезными пособиями для различных отраслей научной истории и для исследования памяти. Венгерские ученые средневековья за последние полтора десятилетия достигли очень значительных результатов в этой давно забытой теме исследований. Однако из столетий после Мохача мы знаем только лишь как освежающее исключение путевые дневники некоторых главных людей. Из лет борьбы за независимость Ракоци лишь было сделано только одно схематичное обозрение князя П. Ференца Ракоци теперь уже спустя 65 лет назад. Тем не менее не было бы безнадежной задачей составление аналогичных личных путевых дневников на более низком уровне, ведь поскольку в нашем распоряжении имеются путевые дневники многих дипломатов и дневники военных операций более короткого периода (в основном императорские, реже куруц), которые могли бы быть дополнены деталями миссии и сохранились в большом количестве и публиковались. Например, в переписке главного генерала, графа Миклоша Берчени с маршалом бароном Шандором Каройи адекватно описывается военно-политическая деятельность двух главных опор Ракоци, их путешествия, а также пространственные и временные стоянки их военных походов. 350-летняя годовщина со дня рождения Шандора Каройи (рядом с которой политика национальной памяти прошла почти без слов) – служит отличным поводом для того, чтобы именно с его путевого дневника начать составление базы данных о военных деяниях полководцев Куруц.

Путевой дневник представляет в разбившего по годам, с месяц на месяц деятельность Каройи, его путешествия и места пребывания в краткой форме изложения и перечисляет отдельно каждый источник, который может быть использован по этой теме: автобиографию Каройи и записки его дневника, его переписки и даже и те ответные письма, которые он получил обратно и в которых указана ссылка на дату и место пропавших писем Каройи. Они дополняются дальнейшими документами, другими данными из того времени и датами мемуаров. Всем этим кроме сжатого путевого дневника мы хотели бы способствовать к полному обрисованию исходного материала, связанного с Каройи. Мы намерены увеличить использование путевого дневника с подробными детальными картами и алфавитным указателем населенных пунктов. В первую очередь публикуем данные за 1703-ий год, надеясь, что вскоре сможем заявить о продолжении данных.